

HISTORISK TIDSKRIFT

FÖR

SKÅNELAND

UTGIFVEN AF

LAURITZ WEIBULL.

BAND 1.

HÄFTE 7.

LUND 1903
F. MALMSTRÖMS BOKTRYCKERI.

HISTORISK TIDSKRIFT

FÖR

SKÅNELAND

UTGIFVEN AF

MARTIN WEIBULL OCH LAURITZ WEIBULL.

FÖRSTA BANDET.

LUND 1903
E. MALMSTRÖMS BOKTRYCKERI.

Innehåll.

<i>Lauritz Weibull</i> , Bildhuggare och träsnidare i Lund och Malmö under renaissancen	s. 1
<i>Sven Söderberg</i> , Undersökningar vid Falsterbo	> 49
<i>Lauritz Weibull</i> , Till Landskrona äldre historia	> 86
<i>Otto Rydbeck</i> , Simris' kyrka	> 106
<i>Otto Rydbeck</i> , Romanska målningar i Skånes kyrkor	> 113
<i>Lauritz Weibull</i> , Malmö stads medeltida sigiller	> 150
<i>Lauritz Weibull</i> , Halmstads rådhusarkiv	> 153
Efter Roskilde fred. Ur Skånska kommissionens och Taubenfelts bref till Kungl. Maj:t 1658—1660. Utg. af <i>Lauritz Weibull</i>	> 175
<i>J. H. Lidéns</i> dagboksanteckningar om Blekinge och Skåne år 1768, utgifna af <i>Otto Ahnfelt</i>	> 254
<i>E. Wrangel</i> , Forskningar om Skånelands kyrkor	> 307
Den 24 oktober 1901	> 317
<i>A. Thiset</i> , Skaanske By- og Herredsvaaben i den danske Tid	> 333
<i>Theodor Wählin</i> , Stora Hammars gamla kyrka	> 363
Underrättelser	s. 110, 325 o. 373

Skaanske By- og Herredsvaaben i den danske Tid.

I Aaret 1894 meddelte nærværende Forfatter i det danske Tidsskrift for Kunstindustri, under Titlen: Om Danske By- og Herredsvaaben, en paa Undersøgelse af de fra Fortiden bevarede By- og Herreds-Sigiller grundet Fremstilling af de danske By- og Herredsvaaben. Denne Afhandling viste sig i en uventet Grad at være et Ord i rette Tid. Medens nemlig Byvaabnene vel endnu vare i Brug, men mange Steder kun i en sørgelig forvansket, ja stundom helt meningsløs Skikkelse, saa vare Herredsvaabnene forlængst ganske gaaede af Brug, saa at end ikke Erindringen om deres tidligere Existents var bevaret. Afhandlingens Fremkomst gjenvalte den stærkt slövede Interesse for disse Overleveringer fra en fjern Fortid. Medens Magistraterne i de gamle Kjøbstæder reconstruerede deres gamle Mærker med en afgjort Bestræbelse efter at føre dem tilbage til deres ældste Skikkelse, og Byer af nyere Oprindelse, der slet ingen Vaaben havde, fik travlt med at søge kongelig Stadfæstelse paa nyantagne Mærker, der paa ganske enkelte Undtagelser nær harmonerede godt med de gamle Byers, fremdrages ogsaa hyppigere og hyppigere de skrinlagte Herredsvaaben til Anvendelse i vore Dages practiske Liv, der viser sig i en endnu høiere Grad end Fortiden at have Brug for den ganske vist ogsaa saare decorative Heraldik, ikke blot til Sigiller, til Udsmykning af offentlige Bygninger og Localer, men ogsaa til Faner, Emblemer osv osv.

Det var oprindelig Hensigten at supplere det ovennævnte Arbeide med en Fortsættelse, omhandlende paa en tilsvarende Laade By- og Herredsvaaben i de forud danske Landsdele stien for Öresund og Kattegat, da disse Vaaben saa godt som alle stamme fra den danske Tid og derfor nøie stemme overens med de tilsvarende Mærker fra Landene vesten Sundet og Kattegat. Men denne Plan kom ikke til Udførelse, fordi det en Tid saae ud til, at en af Skaanes egne Historikere vilde tage Opgaven op, den han ogsaa kunde løse paa en langt fyldigere Maade, bl. A. ved at føre Undersøgelsen lige ned til Nutiden. Ganske vist viste det sig snart, at andre Opgaver trængte de skaanske By- og Herredsvaaben i Baggrunden, men skjönt nu snart en halv Snes Aar er forløben siden den Tid, skulde jeg dog neppe paa ny have beskjæftiget mig med Opgaven, havde ikke en paa given Foranledning anstillet Undersøgelse af Staden Lunds Vaaben fremkaldt en directe Anmodning til mig om, for «Historisk tidskrift för Skåneland» at udarbeide en lignende Fremstilling af skaanske By- og Herredsvaaben som tidligere fremkommen af de danske. Denne Anmodning, som det har været mig en Ære at modtage og en Glæde at efterkomme, har altsaa voldet Tilblivelsen af de efterfølgende Meddelelser og Tegninger. Maatte de nu kun finde en lignende gunstig Modtagelse og bære lige saa god Frugt som deres Forgængere!

Heraldiske Slægtmærker kunne som bekjendt føres tilbage til Midten af det 12. Aarhundrede, og selv her i Norden begyndte de at komme i Brug, inden Aarhundredet var ude; men først i Löbet af det følgende Aarhundrede begyndte Landsdele og Byer at følge Exemplet, og det er vel tvivlsomt, om noget nordisk By- eller Landsvaaben kan føres tilbage til Tiden för 1300. For Skaane og de tilgrændsende Landes Vedkommende er antagelig Staden Lunds Sigil fra 1370 det tidligste Vidnesbyrd om Brugen af slige Mærker; men flere af de i den følgende Tid brugte Signeter, f. Ex. Blekinge Landssigil, Malmös, Skanörs, Trelleborgs og Ysteds ældste Sigiller, synes dog at være adskil-

ligt ældre, end de nu kjendes. Herredssigiller fra disse Lande kjendes ikke før efter Aar 1500.

De i det gamle östlige Danmark anvendte By- og Herredssigiller indeholdt naturligvis ganske tilsvarende Mærker som dem, der anvendtes i det övrige Danmark. Byerne have med Forkjærlighed valgt Bygninger eller Symboliseringer af vedkommende Bys Erhverv eller Beliggenhed. I Bygningerne har man villet see Gjengivelser — om end mere eller mindre ubehjælpssomme Gjengivelser — af selve de paagjældende Byer eller fremragende Dele af disse paa det Tidspunkt, da Signetet blev til. Mulig holder denne Formodning stundom Stik; men at den ialtfald ikke altid gjør det viser Skanörs ældste Sigil. Det indeholder nemlig en höist eiendommelig Bygning, i hvilken særlig en mægtig Port med det deri stillede danske Rigsskjold og tre Taarne med store Tinder og Kupler gjør sig gjældende; men ganske den samme Bygning, lige til de mindste Detailler, gjenfindes i det Sigil, som samtidig Staden Lyneborg brugte, kun at Skjoldet i Porten her viser den brunsvigske Löve. Naturligvis har der fordem været en livlig Forbindelse mellem de to, hinanden nu saa fjernt staaende Byer, man tænke kun paa Skanör-Sild og Lyneborg-Salt, men det er dog höist paafaldende, at den ene By har kopieret den andens Sigil. Forgjæves spørger man, om Skanör har efterlignet Lyneborgs Sigil, eller omvendt Lyneborg Skanörs, altsaa om den i disse Byers Sigiller afbildede Bygning har ligget i Skanör eller i Lyneborg — eller maaske et helt andet Sted, om den overhovedet har havt sit Forbillede i det virkelige Liv. Den i andre danske Kjöbstadsigiller ret hyppige Sammenstilling af Stjerne og Maane med andre Figurer gjenfindes ogsaa i enkelte Kjöbstadsigiller fra östen Sundet (Avaskær, Rönneby, Trelleborg). Medens et Par ældre Byer (Aahus og Elleholm) mindedes deres Forbindelse med Lunde Erkesæde ved at optage St. Laurentii-Risten i deres Bysigiller, saa mindedes de to Kjöbstæder Christianopol og Christiansstad den danske Konge Christian IV, hvem de skyldte deres Oprindelse, ved at føre hans Navnechiffer som Byvaaben. Ialtfald det ene var dog givet vedkommende By af Kongen selv. En Overgang til disse sidste, fra et heraldisk Synspunkt lidet tiltalende

Vaaben, dannede forövrigt nogle ældre, fra det 16 Aarhundrede stammende skaanske Kjöbstadvaaben, hvis Hovedfigur var vedkommende Bys Forbogstav (Avaskær, Lykaa, Rönneby, Sölvisborg). Kun to Byer, Malmö og Halmstad, have fört fuldt gjenneførte heraldiske Vaaben, saavel Hjelm og Hjelmtegn som Skjold og Skjoldemærke, Malmö i Henhold til det Staden af Kong Erik af Pommern givne, endnu bevarede Vaabenbrev.

Medens Blekinge Landssigil maa antages at være meget gammelt, synes alle Herredssigillerne, saavel fra Skaane, Halland som Bleking först at stamme fra det 16 Aarhundrede eller senere. Det er derfor paafaldende, at der ikke er fundet Antydning af, at Skaane og Halland har havt Landssigiller i Lighed med Blekings. Men da Herredssigillerne altsaa stamme fra en Forfaldsperiode i heraldisk Henseende, kan det ikke undre, at mange af dem lade Adskilligt tilbage at ønske. Symboliseringen i Sigillet af Herredets Navn er saaledes ofte lovlig godtkjöbs (Aarstad Herred — 2 Aarer, Oxie Herred — 1 à 2 Oxer), selv hvor man ikke har taget til Takke med Herredsnavnets Forbogstav. Heldigvis er et saadant Bogstav oftest ledsaget af andre Bifigurer af mere heraldisk Art (jvf. f. Ex. Gers Herred), hvilke man da med Udeladelse af Bogstavet kan anvende som de egentlige Vaabenmærker. Hvor Valget af Skjoldemærke er sket uden Hensyn til Herredets Navn, er Mærket gjennemgaaende fuldt tilfredsstillende, ja Herredsmærkerne fra Landene östen Sundet ere paa ganske faa Undtagelser nær smukkere end fra vesten Sundet. Nogle enkelte Herreder (Froste, Vester Gyng og Jerrestad) have givet deres Loyalitet mod Landsherren et ret grelt Udtryk i deres Herredssigiller. Hensigten med disses Anskaffelse — forestaaende Hyldinger — indböd ganske vist paa en Maade dertil, men det maa dog strax siges, at noget tilsvarende ikke kjendes fra Sigillerne vesten Sundet.

Foruden Byer og Herreder havde for Skaanes Vedkommende ogsaa de fleste Sogne deres eget Sigil, ofte med vedkommende Kirkes Værnehelgen eller andre geistlige Symboler, som Kristuslam, Bispestav, Alterkalk, Nögler etc., men ogsaa stundom med rent heraldiske Fremstillinger. Disse Sognesigiller, hvis Tal selvfølgelig er alt for stort, til at de her kunne faae en mere

indgaaende Behandling, synes dog kun at have været i Brug i det 16 Aarhundrede; de fleste af dem have vel et udpræget katholsk Tilsnit, de anvendes i stort Tal ved Hyldingen 1584, men forekomme slet ikke ved de senere Hyldingsakter. Herredssigillerne derimod anvendtes gennem hele den danske Tid; men efter 1660 ere de antagelig gaaede af Brug og efterhaanden ganske i Glemme østen Sundet, saaledes som Tilfældet ogsaa var vesten Sundet.

Det Malmö By af Kong Erik af Pommern givne Vaabenbrev viser noksom, at denne Klasse Vaaben, Herredsvaaben saavel som Byvaaben, egentlig burde fremstilles i Farver, men da vor Tids Kjendskab til disse Fortids Overleveringer saa godt som udelukkende stammer fra deres Anvendelse i Sigillerne, der ingen Oplysning give om de tilhørende Farver, ere disse nu ganske ukjendte. I det Haab, at Fremtiden vil finde en rigere Anvendelse for de gamle Mærker, er der i det Efterfølgende overalt vedföiet Farver, men kun anført i Parenthes for stadig at fastholde, at disse Farveangivelser kun ere *Forslag* til en Blasonnering, der vel er i nöie Overensstemmelse med de heraldiske Principper, men dog neppe tör paaregne i alle Tilfælde at vinde Bifald i vore Dage, da den jo nærmest holder sig til de politiske Forhold för 1660. Lige frem nationale Hensyn ere dog kun tagne, hvor saadanne bestemt paatvang sig, f. Ex. de to Korsfaner i Trelleborg Bys Sigil.

Det er fortrinsvis de i det danske Rigsarkiv opbevarede Aktstykker, under hvilke der hænge Rækker af Aftryk af By- og Herredssigiller, der ere benyttede til de efterfølgende Meddelelser. Da de kun citeres ved det paagjældende Aarstal, meddeles her en Fortegnelse over dem.

- 1417 Kong Eriks Forlig 14 Nov. med de slesvigske Hertuger og Greven af Holsten (Gemeinschaftliches Archiv XII 44).
- 1421 Vidne af Skaane Landsting 28 Oct. om, at Sönderjylland hörer til Danmark (Slesvig 54).
- 1524 Troskabsreverset 25 Juni til Kong Frederik I (Christiern II 5 a).
- 1535 Hyldingsakten til Kong Christian III (Hyldinger 16).
- 1536 Den store Reces i Kjöbenhavn (Haandfästninger 15).

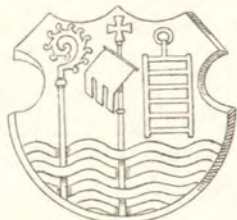

- 1556 Kjøbstædernes Besvarelse af Missivet af 20 October 1556 angaaende Kornudførselsforbud (Indkomne Breve til Danske Cancellie 26 Oct.—23 Dec. 1556).
 1584 Prinds Christian (IV)s Hylding (Hyldinger 49).
 1608 Prinds Christian (V)s Hylding (Hyldinger 68).
 1610 Sammes Hylding (Hyldinger 84).
 1648 Kong Frederik III:s Hylding (Hyldinger 107) og
 1655 Prinds Christian (V)s Hylding (Hyldinger 128).
 Hvor andre Kilder ere benyttede, ere de særskilt citerede.

I. Kjøbstæder.

A. Skaane.

Aahus. For denne By kjendes kun et eneste Signet, der er brugt 1556, 1584, 1608 og 1610. Det har Omskriften: SIGILLVM COMMVNITATIS WILLE AOSIONIS. Mærket er en Kirkefane mellem en Erkebispstav og en St. Laurentii-Rist, de to første staaende op af, den sidste over fire Bølger (alt Sölv i Blaåt). Skjönt Signetet neppe er meget ældre end 1556, peger Mærket dog bestemt tilbage paa den katholske Tid.

Aahus

Christiansstad

Christiansstad. I de denne By 15 Marts 1622 givne Privilegier hedder det «...Daa haffue Wij aff Wor synderlig gunst och naade naadigst wndt och giffuett saa och hermed wnde och giffue for(skreff)ne Christianstadtz borgere dette effterskreffne waben till deris rette stadz waaben, nemlig tuende gule löffuer udi itt blaatt feld hollende emellom dennom (her er Kongens kronede navnchiffer tegnet i Brevet), efftersom det her hooz

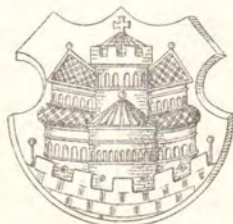
findis affmalitt» — og ganske nöiagtig dette Vaaben findes da ogsaa i det 1648 af Byen brugte Signet, der har Omskriften: SIGILLVM CIVIT CHRISTIANOSTADENSIS. Dette smukt udförte Signet synes dog snart efter at være gaaet tabt, thi Hyldingsakten 1655 er kun beseget af Borgerne enkeltvis.

Engelholm har ikke som Kjöbstad deltaget i nogen Hylding, og et Vaaben for Byen kjendes derfor heller ikke for Tiden för 1660.

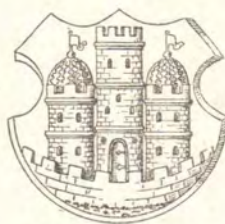
Falsterbo havde endnu 1610 sit gamle, fra Begyndelsen af det 15. Aarhundrede stammende Signet i Behold; ældre Aftryk haves fra 1421, 1584 och 1608. Det har Omskriften: **figillum rivitas falsterbothe** og i Sigilfeltet en stiliseret Fremstilling af en By med stort Taarn og spidse Gavle, omgivet af en tindet Mur med Port (alt rödt), ragende frem af (blaa) Bölger (i hvidt eller Sölv-Felt). Dette anseelige Signet har Byen sikkert mistet under Krigsaarene 1611—12 eller 1643—45; thi 1655 besegeler Byen med et ganske andet Signet; af det utydelige Aftryk kan kun skjernes en gothisk Portal med to Sideflöie; i den förste staaer en Jomfru Marie(?), i hver af Flöiene en Engel med store Vinger. Da af Omskriften kan læses Ordet: CONVIVI... er det aabenbart et Gildessegl, dog ikke Sigillet for St. Knudsgildet i Falsterbo (Jvf. Nyrops Danske Gildessegl i Tidsskrift for Kunstindustri 1899 Fig. 18).

Falsterbo

Helsingborg I

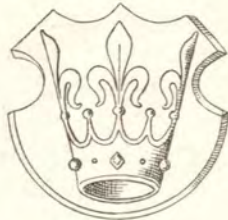

Helsingborg II

Helsingborg. I Wolfs *Encomion Regni Danici* (S. 644) beskrives Helsingborgs Vaaben som: «3 Taarn, det middelste höyere end de andre to», en ganske vist ikke meget fyldestgjörande Beskrivelse af det smukke Signet, som Byen lod sig gjöre i Anledning af Hyldingen 1584. Det viser nemlig en paa (grön)

Jord staaende (röd) tindet Mur, over hvilken rager op et höit, svært, rundt, tindet Taarn i 3 Etager mellem to andre lignende Taarne i 2 Etager med kuplede Tag og flyvende Faner (alle Taarnene röde, Feltet Sölv). Sigillets Omskrift lyder: SIGILLVM CIVIVM HABITANCIVM HELSINBVRGIE 1584. Dette smukke Signet brugte Byen endnu 1608, 1610, 1648 og 1655; men tidligere havde den havt et andet, ogsaa meget stadseligt Signet, der som Afbildningen viser, indeholdt en mere udförlig Fremstilling af en befæstet By med et stort Borgtaarn (Kärnan?). Dette gamle Sigil, af hvilket Aftryk haves fra Aarene 1468 og 1469¹⁾, havde följende Omskrift: SIGILLVM CIVIV HABILTANTIS HELSINGÆBVRG.

Landskrone Bys ældste Sigil viser i en treffiget Ramme et Skjold, hvori en Krone og Omskriften **secret civit de landeskronen**. Aftryk af det haves kun fra Aarene 1487²⁾ og 1524, men selve Signetet seer ud til at stamme fra 1413, da Kong Erik af Pom-

Landskrone

mern gav Byen Kjöbstadprivilegier. Kronens Farve er selvfølgelig Guld, og Skjoldets synes at være röd, thi Wolf (Encomion 646) giver följende Beskrivelse af Vaabenet: «Landskrone Kiöbstæds Vaaben er en Krone med grønne(!) Blade, som der af udspringer, hvilken holdes aff tvende Engeler offver (o: oven) en Salvator. Farffven Röd, Hvid oc Liffarffve». Der ligger utvivlsomt en eller anden Misforstaaelse til Grund for hans Angivelse om de grønne Blade, der udspringer af Kronen, især da det aabenbart er et yngre Sigil, som Wolf beskriver, det store, fint stukne Signet, som Byen brugte 1608, 1610 og 1648. Det viser nemlig et paa en sovende Mand hvilende, af to Engle holdt Skjold, hvori Kronen, og over Skjoldet hæver sig Frelserens Billede med Gudslam og Kors. Omskriften lød: **sigillu opidi lands kronen in idjania**. Dette Signet er sikkert yngre end 1536, da Byen ikke synes at have eiet noget Signet, og maa antages at være gaaet tabt

¹⁾ Topogr. Sml. Perg. Helsingb. Danske Selskabs Membraner 16, 12. 1469.

²⁾ Topogr. Sml. Perg. Landskrone.

mellem 1648 og 1655; thi sidstnævnte Aar besegler kun Byens Borgerskab enkeltvis Hyldingsakten.

Lunds ældste Sigil, brugt 1417, viser en Kirke, der vel nok tør antages at tilsigte en Gjengivelse af Domkirken. Den har Taarn for den venstre Ende, et mindre midt paa Taget, Dør midt paa Bygningen under en Række af 6 høie Vinduer. Af Omskriften kan kun læses: SIGILLVM . . . . ATIS LVNDENSIS. Dog alt faa Aar efter, 1421, møde vi Aftryk af det anseelige Signet, som endnu er bevaret, om end forlængst ikke længere i Byens Værge. Det viser paa (grøn) Jord en (rød) tindet Mur med et stort Porttaarn og aaben Port samt to runde Sidetaarne (i Sölv-Felt). Omskriften er: SECRETVM CIVIVM LVNDENSIUM. Endnu 1536 og 1584 brugte Byen dette Signet, men 1608 og 1610 anvendtes et andet, lille og uanseeligt Sigil med ganske samme Fremstilling, kun at alle Taarnene ere eens, tindede, men uden Spir og staae indenfor den med Port forsynede tindede Bymur. Omskriften i dette Signet lød: **secretum civitatis lundenfis.** 1648 og 1655 anvendte Lund atter et nyt Signet med nøiagtig den samme Fremstilling som i det sidste, kun at det (heraldisk) høire Taarn nu har et Spir, og at Omskriften lyder: LVNDE STADS SIGNET 1647. Det er efter dette Aarstal at dømme neppe for dristigt at antage, at det forrige Signet er gaaet tabt i de urolige Krigsaar 1643—45.

Lund

Naar Wolf (Encomion 573) skriver, at «Lunde Byes Vaaben sigis at være St. Knud Konning», saa har hans Hjemmelsmand aabenbart forvexlet Byseglet med Byens St. Knuds Gildes Sigil, som Byen maaske har laant og anvendt i Aarene 1645—46, saaledes som vi saa Falsterbo 1655 betjene sig af et Gildesegl.

Malmö har som til alle Tider Skaanes største og rigeste By ogsaa det største Antal Sigiller at opvise, og det store og smukke Sigiller, som det sig hör og bör. Det ældste Sigil, brugt 1417, viser et eenmastet Skib; af Omskriften kan kun læses: SIGILLVM DER STAD ELLENBOGEN. Det sidste Ord var som bekjendt Byens tyske Navn. Men alt 1421 fører den et helt

andet Mærke, nemlig en Kirkebygning med Chor og Apsis og paa Taget et Taarn mellem en Maane og en sexoddet Stjerne; ved Kirkens Sokkel rulle 3 Bølger. Det paagjældende Sigil har Omskriften: S'ULLANORVM DE MALMÖGHÆ. Heller ikke dette Mærke fik dog blivende Betydning; thi uden at den nærmere Anledning dertil kjendes, gav Kong Erik af Pommern 23 April 1437 Byen ved et i dens Arkiv endnu bevaret Vaabenbrev et helt nyt Vaaben. Det hedder i dette Brev, at «Kongen for Troskab og villig Tjeneste dens Borgere os og Riget hertil gjort haver, og de og deres Efterkommere i tilkommende Tider villig-

Malmö

lige gjöre og bevise skulle evindeligt, os og vor Farbrodersön Hertug Bugislaf af Pommern, om vor Herre det saa forseet haver, at vi uden ægte Börn eller Barn afgangende vorder, og vore Arvinger og Efterkommere, Konninger af vor fædrene Slægt, og Rigen, give og unde dem og deres Efterkommere dennem till Ære og Værdighed til evig Tid dette underskrevne Vaaben og Klenodie udi Indsegle og Skjold at føre, saasom er et rödt Grips Hoved med röd Hals og röde Ören og oven paa Hovedet

en forgyldt Krone udi et hvidt Felt og paa Hjelman sammeledes et rödt Grips Hoved med en forgyldt Krone med en Busk Strudsfer midt paa Kronen hvid og röd. Det i Brevet tegnede Vaaben er gjengivet i den hosstaaende Afbildning; kun er Originalen udført i Farver¹⁾. I Byens Bog gives derefter følgende Oplysning: Anno 1438 paa St. Petri og Pauls Dag (∞: 29 Juni) da besegledes först med det Secret, som det Vaaben staaer udi, vor naadigste Herre Konning Erik gav os²⁾. Desværre synes intet Aftryk nu at være bevaret af bemeldte Secret; thi det stadselige Sigil, som Byen förer 1524, 1536 og 1552³⁾, er neppe ældre end Aar 1500. Det viser Skjold og Hjelm som givet af Kong Erik, endda forøget med en Skjoldet holdende, köllebærende

¹⁾ L. Weibull: Malmö Stads Urkundsbok.

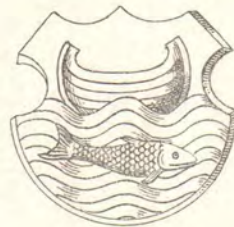
²⁾ Scriptorum Rerum Danicarum VII 245.

³⁾ Topogr. Sml. Perg. Malmö 30. 10. 1552.

Vildmand ved Skjoldets venstre Side, medens paa den modsatte Side et sammenslynget Baand bærer Indskriften: S CIVITATIS MALMOGENS. Dette Signet synes at være gaaet tabt i Aarene 1552—60; thi 1560 lod Byen sig gjøre et nyt, ikke mindre anseeligt Sigil. I dette holdes Vaabnet af hele to Vildmænd, een paa hver Side; de bære ikke Köller, men holde sig selv i Halen. Ved Hjelmtegnet staaer Aarstallet 15—60, og Omskriften lyder: S CIVITATIS MALMOGENSI. Dette Sigil bruges ved Hyldingerne 1584 og 1610; men ogsaa dette Signet synes saa at være gaaet tabt, formodentlig under Kalmarkrigen; thi 1613 maatte Byen bekoste et nyt, forövrigt ikke mindre smukt udført Signet. Det viser Skjold og Hjelm med det af Kong Erik skjænkede Mærke, men i mere moderniseret Skikkelse og uden Vildmænd. Ved Hjelmtegnet staaer Aarstallet 16—13 og Omskriften er iövrigt som i det foregaaende Sigil: SIGILLVM CIVITATIS MALMOGIENSI. Dette Signet brugtes ved Hyldingerne 1648 og 1655.

Som bekjendt anvendes i en nyere Tid ofte Malmös Vaaben som Mærke for hele Skaane-Land, men denne Anvendelse savner vistnok enhver Hjemmel i Fortiden.

Simmershavn förer 1535 et stort Sigil, visende en paa et oprört Hav gængende Baad. Omskriften synes at lyde: SIGILLVM CIVIVM DE SYMBROSHAFN. 1584 föres et andet, mindre Sigil, visende samme Mærke, kun at der i Bölgerne under Baaden svømmer en stor Fisk (alt Sölv i Blaat). Dette Sigil, som har Omskriften: SIGILLVM CYVITA SIMB HAFNIE, benyttes

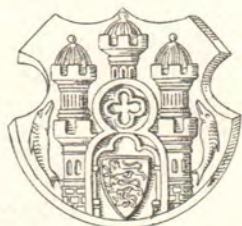
Simmershavn

atter 1608, 1648 og 1655, hvorimod Hyldingsakten 1610 kun er beseglet af Borgerne enkeltvis.

Skånörs äldste, 1410 brugte Sigil¹⁾ viser Hellig Olafs (?) kronede Brystbillede med Öxe og Kalk og har Omskriften: SECRETVM VILLE SCHANÖR, men alt 1421 har Byen et andet, mere anseeligt Sigil. Det viser en med Tinder og med 3 med Tinder og Kupler prydede Taarne forsynet (röd) Borg, i hvis

¹⁾ Topogr. Sml. Perg. Skånör 25. 4. 1410.

Port sees staaende det danske Skjold (de 3 kronede blaa Leopardier i Guld) og paa hver Side af Borgen en pælvis sat (blaa) Sild (alt i Sölv-Felt). Omskriften lyder: S'IGILLVM CIVITATIS SCHONORE. Man stole nu ikke alt for sikkert paa i denne Borg at have i det mindste en Antydning af, hvorledes den gamle Borg, der i Middelalderen laa ved Skanör By, saae ud; thi, som alt foran bemærket, Sigillets Bygning er en nöiagtig Gjengivelse af den Borg, Staden Lyneborg samtidig førte i sit Sigil¹⁾, eller omvendt, kun mangler der i Lyneborgs Sigil. de to Sild, og Skjoldet i Porten viser kun Brunsvigs opreiste Löve. Det nævnte Sigil brugte Skanör endnu ved Hyldingen 1584, men 1608 havde Byen et nyt, langt mindre anseeligt Sigil, visende 3 tindede Taarne med 3 Etager hvert, det midterste med Port, under Taarnene rulle 3 Bölger, mellem hvilke svømme 5 Sild (3, 2). Dette Sigil har Omskriften: SIGILLVM VILLANORVM IN SCANOR og brugtes ved de følgende Hyldinger 1610, 1648 og 1655.

Skanör

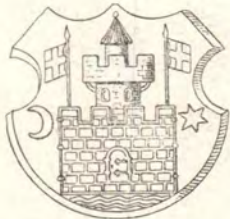
Tommerup

Tommerup. Denne tidlig nedlagte Kjöbstad findes kun en enkelt Gang repræsenteret i Hyldingsakterne, nemlig 1535. Den bruger da et tilsyneladende meget gammelt og anseeligt Sigil, men desværre er Aftrykket saare slet. Det synes at vise en Guld-Krone (i blaat Felt), men af Omskriften kan kun læses Bogstaverne SIGILLVM C . . . . . M . . . . . H O R P .

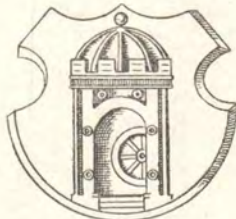
For *Trelleborg* By kjendes to Sigiller, et ældre anseeligere, brugt 1421, og et yngre og mindre, brugt 1556, 1584 og 1610. Det første viser en tindet Mur med lukket Port, over den frem-

¹⁾ Lybæk og Hansestæderne 6. 1. 1423.

rager et stort, rundt, tindet Taarn, der bærer et mindre, ligeledes rundt Taarn med spidst Tag; paa hver af Murens Fløie staaer et Flag og ved Siden af den henholdsvis Maane og Stjerne. Dette Sigil har Omskriften: S'CONSVLLVM ET CIVIVM DE THRELLEBORGH. Den samme Fremstilling findes i det nyere Sigil, dog noget simplificeret. Maane og Stjerne fattes, men under Muren rulle 3 Bølger og Fanerne ere tydelig Korsfaner (Dannebrog). Omskriften er her: SECRETVM VILLE THRELEBVRGH. Forenes begge disse Fremstillinger, vil Vaabenet blive (i blaat Felt) over 3 (Sölv-) Bølger en (Sölv-) Borg med Port og Tinder og derover mellem 2 Dannebrogspaner et rundt tindet Taarn, bærende et mindre, rundt Taarn med spidst Tag. Ved Siderne af Borgen en (Guld-) Maane og en (Guld-) Stjerne.

Trelleborg

Væ

Ysted

Væ. Denne fordums Kjöbstad brugte 1535, 1584, 1608 og 1610 et ret anseeligt Sigil, der viste en (Sölv-) Port med Tinder og Kuppeltag, og i Porten et halvt (rödt) Möllehjul (alt i blaat Felt). Af Indskriften, der staaer i et sammenslynget Baand, synes at kunne læses: *s villa vr*. Men ved Siden heraf eiede Byen et lille uanseeligt Secret med ganske samme Bygning og Hjul og ved Siderne af Bygningen den lakoniske Indskrift: W—EE. Der haves et Aftryk af dette Secret fra Aar 1556. Byen blev som bekjendt nedlagt som Kjöbstad, efter at den 1612 var bleven afbrændt af Gustav Adolph.

Ystedes gamle Vaabenmærke er en kronet (blaa) Löve mellem (röde) Roser (i Guld-Felt). Saaledes sees det i Byens ældste, 1421 brugte Sigil, der har Omskriften: SIGILLVM VIGSTADENSIS CIVITATIS. Dette store Sigil brugtes endnu 1536; men 1584, 1610, 1648 og 1655 anvendtes et andet og mindre

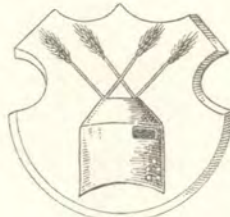
Signet. Det viser et Skjold med den kronede Löve, men uden Roserne og har Indskriften: S YSSTED DEND 13 DIS 64; formodentlig er dette Signet altsaa anskaffet 13 Dec. 1564. Wolf (Encomion 650) vil vide, at «denne Kiöbstæds Vaaben er tvende Löwer»; men af et Signet med et tilsvarende Mærke kjendes intet Aftryk.

B. Halland.

Falkenbergs Vaaben er naturligvis en (Sölv-) Falk, siddende paa den midterste af 3 (grønne) blomstersmykkede Höie (i blaat Felt). Saaledes findes det i det af Byen 1584 og 1608 benyttede Sigil, der har Omskriften: *falkenbergensuoru opidi*.

Falkenberg

Halmstad I

Halmstad II

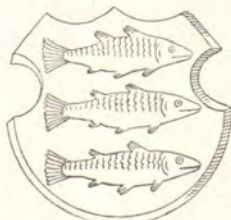
Halmstads ældste Vaaben er ret eiendommeligt, idet det viser en gammeldags, saakaldet Tönnehjelm, hvoraf opstaaer 4 i Form af et W stillede Ax. Som den senere Udvikling viser, bör dette Mærke egentlig kun betragtes som en Del af Vaabenet, nemlig Hjelmtegnet; men anvendes det som Skjoldemærke, maatte vel Farverne blive Guld-Hjelm og Guld-Ax i blaat Felt. Omskriften om dette endnu 1536 benyttede, men sikkert meget ældre Sigil, er S' CIVITATIS HALMSTADENSIS. Endnu i to følgende Sigiller findes en lignende Fremstilling, kun er Hjelmen af den i det 16. Aarhundredes første Halvdel sædvanlige Form, dog uden Traller, og de fire Straa ere ombyttede med tre hele Kornneg. Det ene af disse Sigiller har en i det eneste kjendte Aftryk, fra 1556, ganske ukjendelig Omskrift; omkring det andet, brugt 1584, læses: CIVITATIS HALMSTADIENSIS og i Sigilfeltet de to sidste Chiffre af et Aarstal, af hvilke kun det første, et «8», kan kjendes. Det er saaledes formodentlig

anskaffet kort før Hyldingen 1584; men alt 1603 har Byen dog ladet sig gjøre et helt nyt Signet, med et Vaaben saa fuldstændigt, at kun Malmö har dets Lige. Det viser nemlig foruden Hjelmen med de tre (Guld-) Kornneg et (blaat) Skjold, hvori en (Sölv-) Bjelke, belagt med tre (Guld-) Kroner over tre (röde) Hjerter. Dette smukt tegnede og graverede Sigil anvendtes ved Hyldingerne 1608 og 1610 og havde Omskriften: HELMSTADIENSIS CIVITATIS ANO 1603.

For *Kongsbak* haves kun et eneste Sigil fra den danske Tid. Det viser et (blaat) Skjold, hvori et Mandsbillede med langt Haar og iført en lang (sort) Kofte, holdende i höire Haand en (Guld-) Stav, i venstre en (Guld-) Kalk. Over dette Skjold, der altsaa er det egentlige Byvaaben, sees i Sigillet en Skjoldet holdende Engel, og paa et om Skjoldet lagt Baand læses: SIGILLVM CIVIT KVNGSBACH. Efter Stilen at dömmes er dette Sigil först anskaffet til Hyldingen 1584 og brugtes saa atter 1608 og 1610.

Kongsbak

Laholm

Varbjerg

Laholms Vaaben er, som ogsaa Wolf (Encomion S. 655) rigtig angiver, 3 Lax, formodentlig Sölv i Blaat. I det 1584 og 1610 brugte, men 1579 anskaffede Sigil ere de vendte til Höire, og Sigillet har Omskriften: LAHOLMS SEGEL 1579; men Byen har havt et ældre, nu i det danske Nationalmuseum bevaret Signet, der har Omskriften: S'VILLANORVN (!) LAVHOLM; i det ere Laxene vendte mod Venstre. Aftryk fra gammel Tid af dette Signet er ikke fundet.

Om *Varbjergs* Vaaben siger Wolf (Encomion S. 659), at det er en Buk, som udi et Træ eller Lind opstiger. Beskrivelsen er dog hverken fuldstændig eller nøiagtig; thi det af Byen

1584 brugte og s. A. anskaffede Signet viser ikke en Lind, men en voxende (grön) Eg, til Höire for den staaer et (rödt) Taarn, og til Venstre opspringer en (sort) Buk (alt i Sölv-Felt). Dette Sigil har Omskriften: SIGGILLV DER STAT WARBER 1584. Det er forövrigt en ganske nöiagtig Gjengivelse af et ældre, 1536 brugt Sigil; men i det eneste bevarede Aftryk af dette Sigil er just Omskriftens Aarstal afstödt. Formodentlig har der staaet 1536, thi Aaret för synes Byen intet Signet at eie, efterdi Hyltingsbrevet fra dette Aar kun er beseglet af Byens Raadmænd og Borgere enkeltvis.

C. Bleking.

Avaskær. For denne, Christianopol Bys forsvundne Forgænger kjendes kun et eneste Sigil, brugt ved Hyldingen 1584. Det viser Bogstavet **a** (Guld) under en Guld-Krone, mellem to (Guld-) Stjerner og over 3 (Sölv-) Bölger (i blaat Felt). Omskriften lyder: **a avaskær by**. Byen maatte, som bekjendt, snart efter vige for den nyanlagte Kjöbstad

Avaskær

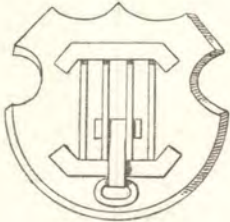

Christianopol

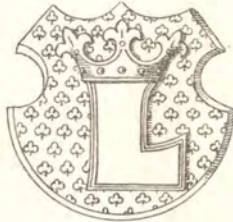
Christianopol, hvis Borgere 1608 besegle enkeltvis paa Byens Vegne; men 1610 har den faaet sit eget Signet, et pynteligt Signet, visende et Skjold, hvori en mod Venstre vendt opreist kronet Löve, med Omskriften: SIGILLVM CHRISTIANNOPEL IN DANIA; men 1648 og 1655 anvendes et andet Signet, visende en i et (blaat) Skjold staaende nu till Höire vendt opreist (Guld-) Löve uden Krone, men holdende med Forpoterne Kong Christian 4.'s kronede (Guld-) Navnechiffer. Dette Vaaben minder saa stærkt om Christiansstads Vaaben, at man skulde troe, at det i Lighed med dette var Byen forundt af Kongen selv;

da Byen 5 Mai 1622, omtrent samtidig med Christiansstad, fik sine første Privilegier; men herom vides Intet. Privilegierne omtale ikke Vaabenet med et Ord.

Elleholm skylder sin Oprindelse et af Erkebispestolens gamle Lehnsslote og fører sikkert derfor Erkesædets eget Mærke, St. Laurentii Risten, i sit Vaaben (Sort i Sølv). Der kjendes iøvrigt kun et eneste Sigil for Byen, brugt ved Hyldingen 1584. Det har Omskriften: ELL HOLLM SEGEL 84 og er altsaa anskaffet til selve denne Hylding. Ved Hyldingen 1608 var Byen ikke repræsenteret, men den havde jo og alt 1600 mistet sine Kjøbstadprivilegier.

Elleholm

Lykaa

Rønneby

Lykaa havde som Kjøbstad lignende Oprindelse og Skjæbne og ogsaa for denne fordums By kjendes derfor kun det 1584 brugte Sigil. Det er ret tarveligt, baade hvad Størrelse og Indhold angaaer. Det viser nemlig kun et kronet (sort) Bogstav L i en med (grønne) Klöverblade bestrøet (Guld-) Grund, og saa have Klöverbladene endda formodentlig ingen selvstændig Betydning som Del af Vaabenmærket, men er kun overflødig Pynt. Af det paagjældende Sigils Indskrift kan kun læses: LOCKKE... OIE.

Saameget rigere paa Sigiller er *Rønneby*. 1542¹⁾ førte Byen et lille Sigil, der viser Bogstavet R mellem en femodded Stjerne og en Maane i Næ. Den tilhørende Omskrift lyder: S CIVITATIS ROTNEBY. Nöiagtig samme Fremstilling og Omskrift har et andet, større Sigil, som Byen bruger 1556. Atter 1584 har Byen et nyt og mere pynteligt Sigil, som ogsaa bruges 1608; det viser et Skjold, hvori et R og en Maane i Næ staae jævnt-

¹⁾ Skaane Hall. Blek. 20 c.

sides hinanden, men over en sexoddet Stjerne, nu med Omskriften: CIVITATIS ROTENBOENCIS. Endelig afløses ved Hyldingerne 1610 og 1655 dette Sigil af et nyt, der har den her afbildede Fremstilling: Maane og Stjerne jævnsides og under dem Bogstavet R (alt Sölv i Blaat). Omskriften lyder: SIGILLVM CIVITATIS ROTHNOVLÆ. Ved Hyldingen 1648 havde Borgerne kun beseglet enkeltvis, som om de havde forlagt Byens Signet. Man skulde ellers tro, at Rønneby har havt endnu et femte Sigil og det med et helt andet Mærke, thi Wolf (Encomion 654) skriver: «Denne Kiöbstæds Vaaben, som de besegle med, er it Rönnetræ med en Krone ofver oc it R under»; men af dette Sigil er intet Aftryk fundet. Mest heraldisk tiltalende vilde det ellers være at forene begge Mærker, saa at Byens Vaaben blev et mellem Maane og Stjerne voxende Rönnetræ.

Sölvisborg eller, som den 1535 kalder sig, Siellendzborge førte dengang i sit Sigil et (rödt) Kors, omsat af 4 (röde) Figurer, der ligne liggende S-Bogstaver (i Sölv-

Sölvisborg

Felt). Af Omskriften kan kun læses . . . **lvifbor** . . . Senere, 1584, 1610, 1648 og 1655, föres et helt andet Signet, der viser et enkelt opreist (Sölv) Bogstav S mellem en (Guld-) Maane og en sexoddet (Guld-) Stjerne (i blaat Felt). Omskriften er: SIGILLVM DE SILVISBOGÆ. Wolf (En-

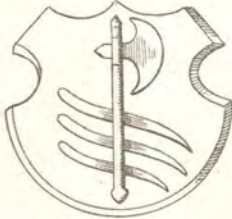
comion 654) har som sædvanlig kun en mangelfuld Beskrivelse: «denne Kiöbstæds Vaaben er it S med en Stierne under».

II. Herreder.

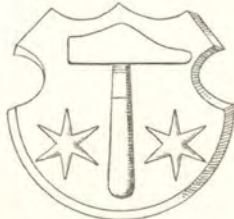
A. Skaane.

Albo Herred har alt 1535 fört et Herredssigil, men det eneste bevarede Aftryk er kun bevaret i saa slet en Tilstand, at det ikke længere lader sig tyde. 1610 förer Herredet en opreist (Sölv-) Öxe, med Bladet til Venstre, lagt over 3 (Sölv-) Sværdklinger(?) (i blaat Felt). Af Omskriften kan kun læses: S AAL-BOO . . . 1648 har Herredet faaet et nyt Signet, der aaben-
art skal vise samme Mærke, om end Öxebladet har faaet en

mærkelig, et Anker lignende Form. Af Omskriften i dette Sigil kan læses: ALBO HER . . . . SEIL.

Albo Herred

Nörre Asbo Herred I

Nörre Asbo Herred II

Nörre Asbo Herred. I den ældste kjendte Besegling med skaanske Herreds Sigiller, 1524, hænger et Sigil, som synes at være Nörre Asbo Herreds, men sikkert er det ingeniunde, thi af Omskriften kan kun læses Slutningen: . . . . **rrret**. Mærket derimod er tydeligt nok: en opreist (Sölv-) Hammer mellem to sexoddede (Sölv-) Stjerner (i blaat Felt), men det stemmer ganske vist ikke overens med de Mærker, som Herredet senere fører. 1584 viser nemlig Herredssigillet et gaaende Dyr, der vistnok skal være en (Guld-) Los (i blaat Felt); af Omskriften kan læses: . . . . ASBO HERRE.. Det samme Mærke sees i et andet, 1610 anvendt Sigil, af hvis Omskrift kan læses: SIGILVM . . . SBOO HE . . . , men Herredets Sigil 1648 viser atter et helt nyt Mærke, nemlig en halv til Venstre vendt (sort) Hest (i Sölv-Felt), hvorm kun kan læses: SIGILVM NÖR . . . HERRED. Alle disse Herredets forskjellige Signeter synes at være gaaede tabt för 1655, thi da besegledes Herredets Hyldingsakt kun af to Bønder.

Omvendt kjendes for *Sönder Asbo Herred* kun et eneste Sigil, anvendt 1524, 1610, 1648 og 1655. Det viser en opreist (sort) Björn (i Sölv-Felt) og har Omskriften: **figillum löndre asbo herret.**

Bare Herreds Vaabenmærke er en opreist (röd) Leopard, staaende paa en blomstersmykket (grön) Eng (i Guld-Felt). Engen kan dog udelades, da den kun findes i det yngste Sigil, fra 1648. I det ældste

Sönder Asbo Herred

Sigil, anvendt 1524 og 1584, synes Dyret at være en Löve (den heraldiske Löve har, som bekjendt, Hovedet seet i Profil, Leoparden en face). Dette Sigil har Omskriften: **sigillum communitatis berherd**. Et 1610 anskaffet og anvendt Sigil har en Leopard vendt til Venstre; af Omskriften kan kun læses Aarstallet 1610. Atter til Hyldingen 1648 maatte et nyt Signet anskaffes. Det er særdeles smukt stukket og viser Leoparden, som den her er afbildet. Over dens Hoved staaer i Sigillet: 1648 og i Randen: **BARRE HERRIT SEIL**.

Bare Herred

Bjerge Herred

Bjerge Herred har kun et eneste, men til Gjengjæld meget gammelt, aabenbart fra den katholske Tid stammende Signet. Aftryk haves fra 1524, 1584, 1610, 1648 og 1655, men desto værre alle saa utydelige, at Sigillets Indhold ikke med Sikkerhed kan bestemmes. Det viser Billedet af en (rödklædt) kronet Helgeninde, holdende en Bog(?) og en (grön) Palmekvist, mellem to (grönne) Ornamenter, der vel eventuelt kunne udelades som uvæsentlige (i Guld Felt). Omskriften lyder: **sigillum provincie berghe herit**.

Fers Herred bruger 1524 et Sigil, der viser en gaaende (sort) Björn med udrakt rød Tunge, bærende paa Ryggen et (blaat) Skjold, hvori staaer en Guld-Krone (alt i Guld-Felt). Dette Sigils Omskrift löd: **s vers her itt**. Det anvendes mulig atter 1535, men Aftrykket er da ganske ukjendeligt. 1570 derimod har Herredet et andet, temmelig indholdslost Sigil¹⁾, nemlig i Sigilfeltet kun en Bjelke og derom Aarstallet 1570 (foroven MDL, forneden XX); af Omskriften læses . . . **ERS HERREDSEGEL**. I et 1648 og 1655 anvendt Sigil har Herredet imidlertid atter

¹⁾ Personalhist. Saml. Papir Hak Ulfstand 2. 10. 1570.

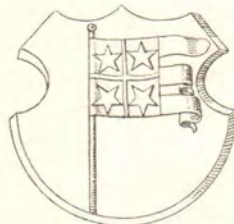
optaget sit gamle Mærke, Björnen, men den er skraat opstigende mod Venstre og bærer intet Skjold paa Ryggen. Af Omskriften paa dette lille Sigil kan kun læses ... TH ... HERRIT ANNO ...

Fers Herred I

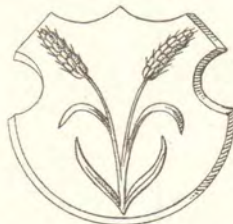
Fers Herred II

Froste Herred

Froste Herred har kun et eneste, men til Gjengjæld ret eiendommeligt Sigil, nemlig en til Venstre flagrende trefliget (blaa) Fane, hvori et (Guld-) Kors omsat af fire (Guld-) Stjerner (alt i Sölv-Felt). Omskriften er særlig paafaldende, den lyder: **s konnigh crittierus thel froste höreth** og i en indre Halvcirkel paa Fanens höire Side fortsættes: **thette infeyle**. Da Signetet alt bruges 1524, maa det vel være Kong Christiern IIs Navn, Indskriften sigter til. Da Herredsbönderne ikke have betænkt sig paa at besegle Hyldingsreverset til Kong Frederik I med et Sigil med en til Kong Christiern II viet Indskrift, er det mindre paafaldende, at det gjenfindes 1584, 1610, 1648 og 1655.

Gers Herred förer 1524 et Sigil, der kun viser Bogstavet **g** og en ulæselig Omskrift. Det samme Signet synes at være anvendt 1536, men da er Aftrykket endnu slettere. Derimod har Herredet 1584 et nyt Signet, der vel har Forbogstavet bevaret, men staaende vendt til den feile Side, og ved dets höire Side et stort Kornax; Omskriften lyder: **gerf herret**. Dette Sigil bruges endnu 1610, men aflöses 1648 af et pynteligere, endnu 1655 brugt Signet, der har Sigilfeltet delt ved en Pæl, i 1. Felt to Kornax, i 2. Felt Bogstaverne GH; Omskriften er: **GIERTZ HERIIDZ SEIGEL**; mulig med Tilföielse af et Aarstal. Mest heraldisk vil det være at udelade Bogstaverne, skjönt de unæg-

Gers Herred

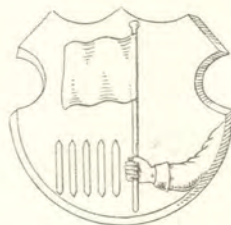

telig ere Mærkets ældste Bestanddel, og nøies, som her afbildet, med de to Ax (Guld i Blaåt).

Gynge Herrederne vare 1535 endnu forenede og førte da et Sigil, visende et af Ornamentet omgivet kronet Bogstav **g** med en Omskrift, af hvilken nu kun kan læses: **sigillum ge . . . rit**. Det samme Signet, eller ialtfald det samme Mærke, anvendtes endnu 1610; men 1648 var Herredet delt i Vester- og Östergynge Herred. Det første af disse fører i sit, samme Aar anskaffede Signet en staaende (rød) Oxe (i Sölv-Felt); Sigillets Omskrift lyder: **WESTER GIÖNGE HERRETS SEIGEL 1648**. Dette Signet maa dog hurtig vare gaaet tabt, thi 1655 havde Herredet faaet ikke blot et nyt Signet, men ogsaa et nyt Mærke, der utvivlsomt ogsaa kun fik en kortvarig Anvendelse, hvor smukt det end var udført. Det havde nemlig i Sigilfeltet Kong Frederik III:s kronede Navnechiffer, og at dette ikke var et tomt Udtryk for en hyklet Loyalitet, viste Herredets Beboere jo nok-

Vester-Gynge Herred

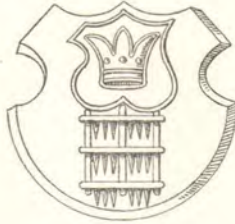
Östergynge Herred

som under den paafølgende Krig. I det eneste bevarede Aftryk af dette Signet kan af Omskriften kun læses: . . . **GVLVM WF . . .** Östergynge Herred anvendte derimod ved begge Hyltingerne 1648 og 1655 eet og samme Sigil, visende et kronet (Guld-) Skjold, hvori en (rød) Arm holder en (rød) Fane over en Række af fem (røde) Pallisader(?). I Sigillet læses i Fanen Bogstaverne «LL»; men de ere udeladte i den hosstaaende Afbildning, da analoge Tilfælde fra danske Herredsvaaben lade formode, at de kun ere Forbogstaverne i den Herredsfogeds Navn, som lod Signetet udføre. Dets Omskrift lød: **GIÖNGE HERET OSTERE . . .**

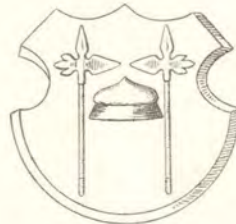
Haragers Herred har naturligvis valgt et parrent Mærke: en i en (grön) Ager springende (Guld-) Hare (i blaat Felt). Dette Mærke findes alt i Herredets 1524 förte Sigil, der har Omskriften: ... **harrager herret**, men Signetet til dette Herredssigil var bortkommet för 1584, thi da er Herredets Hyldingsakt beseglet med et Sognesigil: et Christushoved med Omskriften: WIRKIE KIRKS INSCI, og Hyldingsakten 1610 er kun beseglet af Bön-derne enkeltvis. Dog var Erindringen om det gamle Herredsmærke ikke derfor tabt, thi det gjenfindes i det Sigil, som Herredet bruger 1648 og 1655, og som har Omskriften: HARAGERS HERRED.

Haragers Herred

Herrestad Herred

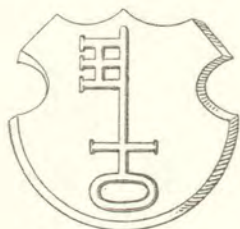

Ingelstad Herred

Herrestad Herreds ældste Sigil skyldes aabenbart samme Graveur, som har stukket Fers Herreds og begge have de Skjoldet med (Guld-) Kronen, men i Herrestad Herreds Sigil bæres det ikke af en Björn, men staar over en (sort) Harve (i Guld-Felt), naturligvis hentydende til Herredsnavnets gamle Form Hervestad; af Omskriften kan læses: **s herwitste . . . herritt**. Dette Sigil brugtes 1524 og 1556. Et 1580 anskaffet og 1584, 1610 og 1648 anvendt Sigil har derimod ingen Harve, men kun Skjoldet med Kronen og dertil Omskriften: HERVESTED HERRIT 1580.

Ingelstad Herred förte i Aarene 1524, 1535, 1556 og 1610 eet og samme Sigil, visende (i rödt Felt) en (Sölv-) Stormhue mellem to (Sölv-) Partisaner. Dets Omskrift er: **figillom ingelstadi herit**. 1648 brugtes et andet Signet, dog med ganske det samme Mærke; kun er Stormhuen ombyttet med en Bulehat og Omskriften lyder: INGGIELSTE (HER)RET SEGEL.

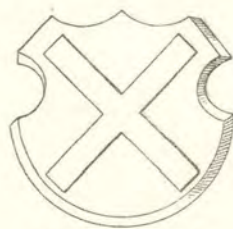
For *Jerrestad Herred* kjendes kun eet Sigil; det indeholder et (rødt) Skjold, hvori en opreist (Guld-) Nøgle med Kammen opad. At Sigillet er anskaffet i Anledning af en Hylding viser Omskriften: FREDERIK VDVALT KONG IERRESTE HREDS. Den Kong Frederik, Talen her er om, kan kun være Frederik I, thi Sigillet er alt brugt 1524, i Troskabsreverset til denne Konge. Mærkeligt er det, at Herredets Bønder har anset det for fornødent at give deres Loyalitet mod den nye Konge et blivende Udtryk i Herreds-Sigillet; man fristes til at gjette paa, at denne Iver skulde udslutte Indtryk i modsat Retning ved Hove. Sigillet brugtes forøvrigt atter 1535 og 1556, ja ved de senere Hyl- dinger 1610 og 1648, hvad enten det var en Frederik eller en Christian, der blev hyldet.

Jerrestad Herred

Ljunits Herred

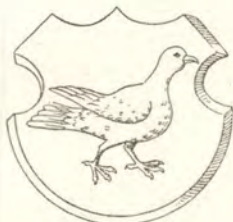
Luggude Herred

Ljunits Herreds ældste kjendte Sigil er fra 1556, men det er kun bevaret i et meget daarligt Aftryk. I Sigilfeltet staaer maaske en Krone og af Omskriften kan læses: LYN . . . ERRIT. Et nyere, 1610, 1648 og 1655 brugt Sigil viser derimod en kronet (rød) Löve over en (rød) Rose (i Sölv-Felt) og har Omskriften: LIVNNIDS HERIIT.

Luggude Herreds Mærke er et (Sölv-) St. Andreas-Kors (i blaat Felt). Alt et 1524 brugt Sigil har et Skjold med dette Mærke og en ulæselig Indskrift i Minuskler i et om Skjoldet slynget Baand. Et andet Signet blev anskaffet 1584. Det har nemlig Aarstallet: 84 over Skjoldet med St. Andreas-Korset og derom Indskriften: THETE ER LVGGTHERRETS INDSEGLE. Ogsaa dette Signet maa dog snart være gaaet til Grunde, thi 1594 anskaffes et nyt, stadig med det samme Skjoldemærke;

over Skjoldet Aarstallet 1594 (hvis sidste Tal vender forkert Vei). I Randen læses: THETE ER LVGEHERIS INDSEGLE.

Onse Herreds Mærke er en til Venstre vendt (hvid) Due (i rødt Felt). Det findes i alle de tre forskjellige Sigiller, som haves for dette Herred, og af hvilke det ældste, fra 1524, har Omskriften: **sigilum odens haryt**. Det næste, brugt 1610 og 1648, har Omskriften: S ONS HERID(ST)ING, og det samme synes at have staaet i det sidste Sigil, fra 1655, men nu kan deraf kun læses: ONS . . . TING.

Onse Herred

Oxie Herred

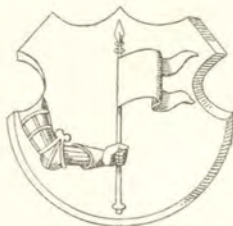
Oxie Herred førte naturligvis en Oxe i sit Vaaben, men rigtignok i det ældste, 1524, 1556 og 1584 brugte Sigil i en ret eiendommelig Fremstilling. Ved første Öiekast seer det nemlig ud, som om Oxen har 2 Hoveder og 2 Haler, nemlig baade for og bag; men Meningen med Fremstillingen er dog sikkert at vise 2 Oxer, den ene bag den anden og hver vendende sin Vei, saa at af den bageste kun Hoved og Hale er synlig (røde Oxer i Guld-Felt); det fremgaaer navnlig af et senere anvendt andet Signet med samme Mærke. Medens det ældste havde Omskriften: **sigillum communitalis fchorrit** (!), læses i det sidstnævnte, 1610 brugte Signet: OXI HERRITS SEGL 1607. 1648 føres et nyt og mindre eiendommeligt Sigil, nemlig kun en enkelt, mod Höire vendende Oxe med Omskriften: OSSI HERIT SEGEL ANNO 164.. Det sidste Tal er ikke læseligt, men er i hvert Fald neppe et «8», thi 1655 har Herredet atter et nyt Sigil, og det er netop anskaffet 1648. Det synes altsaa, at det forrige, 1648 brugte Signet er bleven tilintetgjort kort efter Hyldingen dette Aar, og at man saa strax har ladet et nyt Signet udføre. Dette har ogsaa en enkelt Oxe, men gaaende i en blomstersmykket

Eng. Over Oxen staaer: 1648 og rundt i Randen: OXSE HERRIET SEIL.

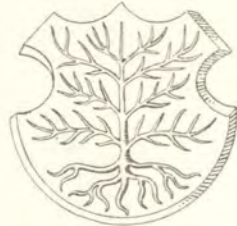
Rönnebjerg Herred førte alt 1524 en foran et (grönt) Rönnetræ staaende til Venstre vendt (sort) Hest (i Sölv-Felt). Aftrykket er dog meget slet, og af Omskriften kan kun læses: .... *nrh* ... 1584 synes Herredet ikke at have havt noget Sig- net, thi Hyldingsakten fra dette Aar er besejlet af Herreds- fogeden og menige Thingmænd enkeltvis; men Erindrungen om det forrige Herredsmærke var dog ikke tabt; thi det gjenfindes i et nyere Sigil, der föres 1648 og 1655 og har Omskriften: RÖNEBERS HERRITMEN TERRIS INSEGIL.

Rönnebjerg Herred

Skyts Herred

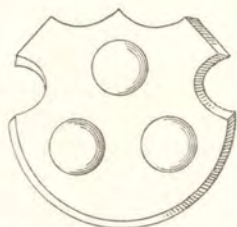
Torne Herred

Skyts Herreds ældste Sigil, brugt 1584, viser en opreist Fane med en enkelt Flig og Omskriften: **sigillum flicts herret**. Det bruges atter 1610, men er 1648 afløst af et nyt, der viser en (Sölv-) harniskklædt Arm, holdende en (hvid) Fane (i rödt Felt). Omskriften lyder: SKY TZ HERRID TZ SEIL 1620. Dette Sig- net brugtes atter 1655.

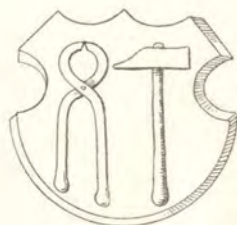
Torne Herreds Sigil viser naturligvis en Tornebusk, der dog i det ældste 1524, 1584 og 1610 anvendte Sigil vilde blive an- tagen for en udsprungen Eg, hvis man ikke vidste bedre; i det yngre, 1648 og 1655 brugte Sigil er det tydelig en nøgen Tor- nebusk (Sort i Sölv). Det ældste havde Omskriften: **siglum torne herit**; i det yngste læses: TORNE HERRIDITS SEGEL ANNO 1647.

Vemmenhög Herred synes i sit ældste, 1524 førte Sigil at have havt et Skjold, hvori Bogestavet **v** foran en Klippe(?). Af Omskriften læses: **sigillum væmindehöyl herret**. 1556 havde Herredet faaet et nyt Sigil, men Aftrykket er saa slet, at man

kun usikkert kan skimte et Skjold med en Blomst i. Atter 1584 og 1610 bruges et andet Sigil, der i de paagjældende Hyldingsakter udtrykkelig betegnes som «vor Herreds Indsegle», men dog aabenbart er et Sogne-Sigil, da det om et mellem 2 Stjerner staaende kronet Mariæ Billede med Christusbarnet paa Armen har en Omskrift, af hvilken kan læses: ... ÖN.BY KIRKE». 1648 har Herredet dog atter faaet et eget Sigil, visende i Sigilfeltet 3 Kugler, der vel maa opfattes som Høie, seet i Fugleperspektiv (grønne i Sölv), med Omskriften: VEMMENDE HÖYS HERREDT.

Vemmenhög Herred

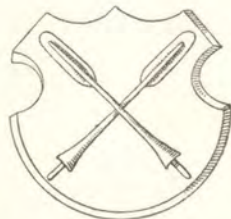
Villands Herred

Villands Herreds Mærke er en (sort) Tang og (sort) Hammer (i Guld-Felt). 2 Sigiller kjendes, begge med dette Mærke. Det ældste har Omskriften: SIGNLVM (!) WILLENSZ HERET og bruges 1524, medens Aftryk af det nyere, der har Omskriften: **sigillum villands herit**, haves fra Aarene 1535, 1544¹⁾, 1556, 1610 og 1648.

B. Halland.

Aarstad Herred har til Mærke to krydslagte (Sölv-) Aarer (i blaat Felt), naturligvis valgt af Hensyn til Navnet. Det kjendes iøvrigt kun fra et eneste Aftryk, der findes under Hyldingsakten 1584. Det har Omskriften: AARSTAD HERIS INSEGL.

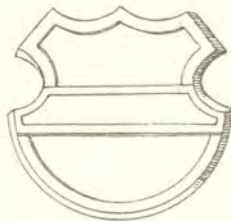
Fauraas Herreds Mærke var en (röd) Bjelke (i Sölv-Felt). Den skimtes alt i Her-

Aarstad Herred

¹⁾ Personalhist. Sml. Papir Knud Pedersen Gyldenstjerne 28. 10. 1544.

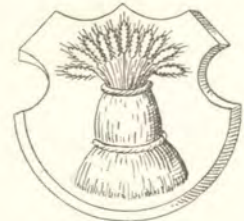
redets ældste kjendte Sigil, af hvilket iøvrigt kun et yderst slet Aftryk, fra 1556, er bevaret. Ved Hyldingerne 1584 og 1610 bruges et andet, mindre Signet, der har sit Tilblivelses-Aarstal 1578 staaende oven over Bjelken, og i Randen af Sigillet læses: FARAAS HERRITZ INDSEGEL.

Fauraas Herred

Fjære Herred

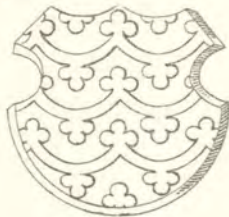

Halmstad Herred

Fjære Herred har en Busk af tre (sorte) Strudsfjer stukne i et (rødt) Fodstykke af Form som et Andreas-Kors (i Guld-Felt). Kun eet Sigil kjendes, brugt 1584 og 1610; det har Omskriften: IN PROVINCIA FIARE HERRIT 1573.

Halmstad Herred har selvfølgelig ligeledes taget Mærke efter sit Navn, nemlig et (Guld-) Halmneg (i blaat Felt). Det 1584 anvendte Sigil har Omskriften: HALMSTA HERRITS ZIGNNIT. Ganske det samme Udseende har det 1610 brugte Sigil, men det stammer dog vist fra et andet Signet, thi paa hver Side af Neget skimtes et Tal, af hvilke kun det første, et 9, er kjendeligt.

Himle Herreds Navn speiler sig ogsaa i Herredsmærket; det 1556 brugte Sigil har Sigilfeltet fyldt med nedadbuende Tværlinier, besat med kløverbladformede Forsringer, det vil sige: heraldisk stiliserede Skyer (Sølv i Blaat). Omskriften lyder: **h**imle herrit. Et nyere 1584 og 1610 brugt Sigil har en mere simplificeret Himmel-Gjengivelse, nemlig kun bugtede, slangelignende Tværlinier. Omskriften er her: HIMMEL HERRE.

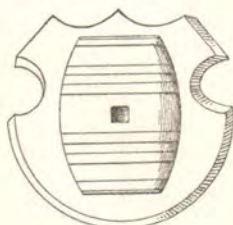
Himle Herred

Högs Herred fører en siddende (Guld-) Hög (i rødt Felt). Dette kjendes alt fra 1524, og da vender Högen, som Afbildningen viser, til Höire — af Omskriften kan kun læses: ... ügs

herret . . , men et nyere, 1584 og 1610 brugt Sigil har Högen vendt til Venstre. Dets Omskrift lyder: HOGS HERRETS INSEGLE 1576.

Högs Herred

Töndersö Herred

Viske Herred

Töndersö Herreds Mærke, en opreist (röd) Tönne (i Sölv-Felt), kan ligeledes föres tilbage til 1524. Det ældste Sigils Omskrift er ikke fuldt læselig i Aftrykket: **tonerso heras . . . esta.** 1584 blev et nyt Signet anskaffet, thi det bærer Aarstallet 8 —4 paa hver Side af Tönden. Omskriften lyder: TÖNDERSÖE HERRIDS SEGEL.

For *Viske Herred* kjendes kun et eneste Sigil, brugt 1610. Det viser en nedvendt (Guld-) Rist eller maaske en stiliseret Halmvisk, ledsaget foroven af en femodded (Guld-) Stjerne og et (Guld-) Spænde (mon en Maane?) (i blaat Felt). Omskriften lyder: WISSKE HERRIS INSEGEL.

C. Bleking

havde i fordums Dage foruden sine enkelte Herredssigiller et stort Fællessigil for den samlede Landsdel. Der haves hele fire Aftryk af det, fra 1525, 1542, 1543¹⁾ og 1553²⁾; men de ere desværre alle fire meget slette. Antagelig har Sigillets Størrelse gjort det særlig vanskeligt at tage vellykkede Aftryk. Det synes at vise en af (velvis blaa og Sölv-) Bölger sig hævende bevoxet (grön) Höi, der foroven bærer en Guld-Krone (alt i rödt Felt). Omskriften

Bleking

¹⁾ Skaane, Hall., Blek. 20 b. d.g.

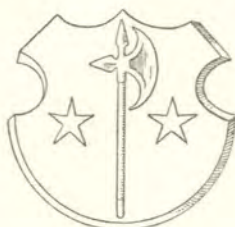
²⁾ Indk. Br. til D. Cancelli 23. 3. 1553.

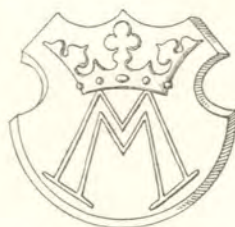
lyder: S' TERRE BLECVNGIE. Sigillet synes at være meget ældre end Aftrykkene, maaske fra Begyndelsen af det 14. Aarhundrede. Gaae vi saa til de fire Herreder, saa förte

Bregne Herred

Lister Herred

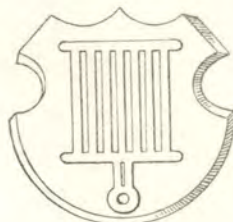

Medelstad Herred

Bregne Herred naturligvis en voxende (grön) Bregne i (Guld-) Felt. Der kjendes kun et eneste Sigil, brugt 1535, 1553 ¹⁾, 1584, 1610, 1648, 1655. Det har Omskriften: **bregne herrith** 1531.

For *Lister Herred* kjendes ogsaa kun et eneste Sigil, af hvilket Aftryk haves fra Aarene 1535, 1563 ²⁾, 1584, 1610, 1648 og 1655; det viser en mellem to femoddede (Guld-) Stjerner staaende (Sölv-) Hellebard (i rödt Felt). Indskriften lyder lidt uforklarlig: **str ollo lifter herritsirel**.

Medelstad Herreds Mærke er saare tarveligt, nemlig et (Guld-) kronet (Sölv-) Bogstav M (i blaat Felt). I det eneste kjendte Sigil findes paa Siderne af Bogstavet henholdsvis et Femtal og et Total. Signetet er altsaa stukket 1552 og Aftryk haves fra 1556, 1584, 1610, 1648 og 1655. Omskriften lyder: **S MIELSTA HERRITH**.

Öster Herred

Endelig har *Öster Herred* til Mærke en (röd) St. Laurentii-Rist (i Sölv-Felt), og vedkommende Sigil har da ogsaa Omskriften **s lauct laurencii österher**. Det er brugt 1542 ³⁾, 1584, 1610, 1648 og 1655 og er det eneste, der kjendes.

A. Thiset.

¹⁾ Indk. Br. til D. Cancellie 23. 3. 1553.

²⁾ Topogr. Sml Perg. Lister Herred 6. 2. 1563.

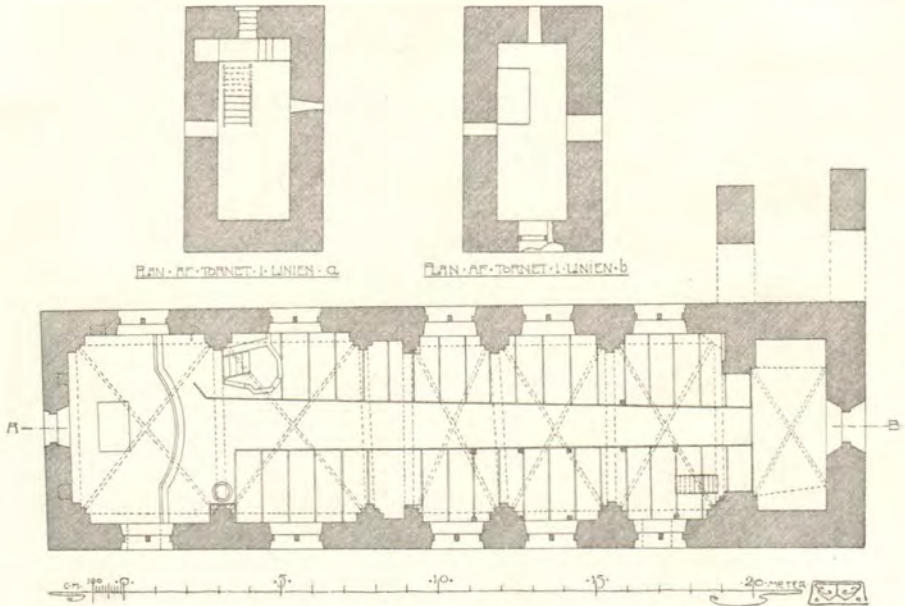
³⁾ Skaane, Hall., Blek. 20 d.

Stora Hammars gamla kyrka.

Den resande, som från Hvellinge station far på vagn till Skanör eller Falsterbo, ser strax intill den plats, där vägen till de båda småstäderna viker af från stora landsvägen mot Trelleborg, en ålderdomlig, halft förfallen kyrka. Det är egentligen tornet, som på detta afstånd faller i ögonen: dess breda kraftiga anläggning och dess sirliga renaissancegafflar väcka genast intresse. På närmare håll finner man ett långhus af ovanlig längd och af samma bredd som tornet. Dess närmast tornet liggande hälft har under taklisten en rundbågsfris; dess östra hälft har en motsvarande jemnlöpande insättning af c:å 20 cm höjd. Mot öster finnes ej något särskildt markeradt kor eller någon apsis, utan skeppet slutar med en rak tinnad gafvel. Öppnar man den gamla rostade jerndörren och träder in i vapenhuset, ser man detta stå i förbindelse med kyrkans skepp genom en bred spetsbågig hvalföppning. Samma förhall är öfvertäckt med ett krysshvalf af närmast gotisk typ, men med kryssbågarne burna af till karaktären snarast romanska kolonnetter. Skeppet är täckt af gotiska krysshvalf, den vestra hälften med lägre, den östra med resligare hvalf. Bänkinredning och orgelläktare äro vackra renaissancearbeten, altare och predikstol äro gjorda under barocktiden. Dopfunten är illa ramponerad, men de i behåll varande bitarne visa typisk romansk ornering.

Det breda tornet tyder i sin planform på den romanska tiden och visar sig äfven vid undersökning vara byggdt i förband med kyrkans skepp. Båda dessa partier äro uppförda af mycket olik-

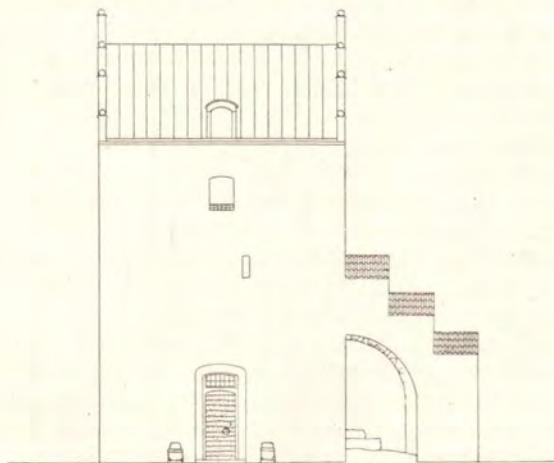
Planritning af kyrka och torn.

artadt material, öfvervägande flinta, inblandad med granit och sandsten, kalksten och krita. Det gamla skeppet står kvar till hela sin längd, utifrån markeradt af rundbågsfrisen, inifrån af de tre låga krysshalfven. På norra sidan återfinnas i bröstningen på det längst mot vester liggande fönstret de gamla smygarna kring den ursprungliga norra dörren, klädda med kvaderhuggen sandsten. På motsvarande ställe på södra sidan återfinnas samma spår af södra dörren. Dessa båda dörrar hafva antagligen i en senare tid varit försedda med för väder och vind skyddande förhallar. Åtminstone veta äldre församlingsbor omtala befintligheten af en sådan tillbyggnad på norra sidan, hvilken i medio af förra århundradet blifvit bortrifven.

Strax under den af två utkragade tegelskift bildade taklisten löper på kyrkans båda långsidor en vacker rundbågsfris, hvars bågar äro utskurna i kritsten, och i hvars fält tydliga rester af färgdekoration återfinnas. En 45 mm bred gul linie har varit anbragt på den plana väggytan och smugit sig längs bågarnes och kragstenarnes kontur. Själftva bågens profil har varit belagd med grå färg.

Går man upp på kyrkans vind, finner man där spår, som tyda på, att kyrkan på ömse sidor om triumfbågen mot skeppet haft tvenne små altarnischer (samma anordning, som återfinnes i Gum-

lösa, Färlöf m. fl.), vidare att den varit belyst af tvenne fönster ett större på södra och ett mindre på norra sidan, båda sittande ganska högt under taklisten. Det senares bredd är ungefär 35 cm i dagen och 70 cm i såväl inre som yttre smygen; dess höjd i yttre murlifvet är 1 m. 60 cm. Af det södra fönstret är endast en del af konturen i yttre murlifvet åtkomlig. Dess bredd har här varit 1 m. 20 cm, således betydligt större än det norra fönstrets. Dess höjd kan icke med säkerhet följas längre ned än 1 m. 60 cm från hjässan. Skeppets östra vägg synes på sidorna om och öfver triumfbågen hafva varit helt dekorerad med kalkmålning, hvaraf numera dock endast obetydliga rester finnas kvar. Tydligare kan man iakttaga den c:a 1 meter breda kalkmålade fris, som antagligen lupit rundt skeppets tre öfriga väggar och hvaraf de tydligaste spåren nu skönjas på norra väggen; den är utförd mest i grönt, svart och en egendomlig, svagt ljusröd färg. Någon bestämd hållning i kompositionen kan icke nu iakttagas. Snedt öfver det norra fönstret synes ett cirkelrundt, af en ornerad bård omgifvet fält, i hvilket finnes en teckning, som tyckes framställa en fisk och under densamma böljor, tecknade med snedställda, jämnlöpande båglinier.

Västra fasaden.

Såväl målningen som fönstrens placering visa med full tydlighet, att kyrkan ursprungligen ej haft hvalf, utan varit öfvertäckt med träkonstruktion.

En rest från kyrkans första byggnadsperiod är den nu i västra tornvingången sittande ekdörren. Utvändigt är den helt beslagen med järnplåt, som längs kanten fasthålls af en kraftig

ram af hamradt plattjärn. Tätt liggande horisontala, med instampningar rikt ornerade järnband gifva dörren utseende af på samma gång styrka och elegans. Den järnring, som tjänar till att utifrån draga igen dörren, fasthålls af en med stor konstskicklighet i järn smidd hand, som med fullt grepp fattar om ringen. På den i dörrens midt sittande järnkroken har den gamla «byaalnen» haft sin för alla tillgängliga och dock fredade plats. Dörren är ett senromanskt arbete; den har antagligen en gång tillslutit södra ingången och sedermera, då denna igenmurades och den vestra upptogs, blifvit ditflyttad.

En annan mycket egendomlig kvarleva från kyrkans äldsta dagar är de båda utanför vestra dörren liggande s. k. vigvattensstenarne. Till formen likna de närmast ett par mörsare. Deras hufvudsakliga del är klotformig och hvilar på en fyrkantig basplatta, hvars hörn utfyllas af typiska romanska «hörnblad». Upp till slutar klotet i en kraftig hals, till hvilken öfvergången förmedlas af en rundstafsprofilerad ring. I halsen finnes en fyrkantig fördjupning af blott ett par tums djup. Vigvattensbäcken af ens tillnärmelsevis liknande typ känner jag för min del inga.

Äfven dopfunten har samma respektingivande ålder. Af densamma återstå nu blott fragmenter, som blifvit åter sammanfogade med hjälp af murbruk, hvarvid de delar, som saknades, blifvit ersatta med tegelsten. Det hela har blifvit öfverputsadt, och blott på ett litet parti, som blifvit befriadt från kalkputsen, kan den gamla orneringen iakttagas.

Vi kunna således med ledning af de mycket ramponerade äldsta partierna göra oss en ganska god föreställning om kyrkans ursprungliga utseende, hvilket häntyder på en senromansk byggnad, antagligen uppförd omkring midten af 1200-talet. Denna byggnad har varit underkastad många skiftande öden och genomgått många förändringar, af hvilka vi nu skola skärskåda de viktigaste.

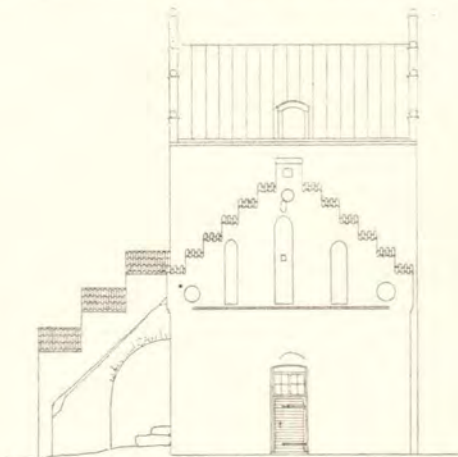
Den första förändringen synes kyrkan hafva undergått ej så särdeles lång tid efter dess uppbyggande. Tornrummet och kyrkans skepp förenades då med hvarandra medelst upptagande af en 3 m. 75 cm bred spetsbåghvåld öppning i mellanliggande mur. Samtidigt synes en dörr hafva blifvit upptagen mellan kyrkan och torntrappan, och endast en 40 cm bred pelare har blifvit lämnad mellan dessa båda muröppningar. Följden af ett sådant lättsinnigt rifningsarbete har ej länge låtit vänta på sig. En remna har bildat sig i muren, gående från det bredare hvalfvets hjässa till den ej så långt ofvanför sittande öppningen mellan tornet och kyrkvinden, och därifrån vidare upp till östra ljudhålet. Att den ej fortsätter upp genom den ofvanför liggande taklisten, beror tydligen på, att denna i en senare tid blifvit ommurad. En annan väldig, nu med tegel igen

murad remna har af samma anledning bildat sig ofvanför den lilla briedvidliggande trappdörren och har sträckt sig från denna ända upp i taklisten. För att hindra fullständigt ras har det då varit nödvändigt att skyndsamt igenmura den lilla dörren och med en sträfpelare söka stödja den remnade muren. På circa 2 meters afstånd från tornets södra vägg har man så uppfört en mäktig pelare som i halfcirkel hvälfver sig öfver mot tornet. Den är numera illa vittrad och täckt med vanlig s-formad taktegel i ett enda takfall, hvilket ungefär bildar fortsättning af takfallet öfver kyrkan. En ny dörr till torntrappan har samtidigt blifvit upptagen i tornets södra vägg. Denna nya rifning har ej kunnat försiggå utan att draga med sig en ny spricka i det illa medfarna tornet. Denna spricka är af ej mindre betydelse än de båda förutnämnda och söker sig väg från den nya trappdörren ända upp i södra sidans gafvelgluggar. Tornets gaflar och tinnar, som äro senare påmurade, visa ej fortsättning af remnan, hvarför någon rörelse i tornets massor ej efter gaflarnes påbyggande tyckes hafva egt rum.

Oaktadt jag här gör ett språng i tidsföljden, kan jag ej underlåta att i detta sammanhang nämna äfven upptagandet af dörren i tornets vestra sida. Detta arbete har naturligtvis medfört en, som det synes, på en förändring af tornet med logisk nödvändighet följande remna, hvilken i storlek ej står sina föregångare efter. Antagligen är det denna senaste remna, som gifvit anledning till uppbyggandet af den äfvenledes på södra sidan om tornet, midt för vestra muren stående väl bibehållna, större sträfpelaren. Den står på något större afstånd från tornväggen än den äldre förutnämnda och hvälfver sig liksom denna i en halfcirkel mot tornet; den är af betydligt större massa än den äldre sidokamraten och olik denna däri, att den är täckt med tre, i trappformiga afsatser uppstigande sadeltak, på hvilka munktegelpannorna än i dag till största delen kvarligga.

Men vi återgå till den första förändringen af den gamla kyrkan. Den ofvannämnda från kyrkan till tornet ledande trappan blef så anlagd, att den ej skulle inkräkta på platsen i vapenhuset. Den ganska branta stigningen börjar därför redan inne i kyrkan och fortsätter i muren, så att trapploppet, när det når fram i tornrummet, hvilar på en utmed tornets södra vägg spänd spetsbågig hvalfbåge af c:a 90 cm bredd och 2 m. 40 cm höjd i hjässan. På norra sidan af tornet är en liknande fast ej fullt så bred hvalfring inslagen. Båda uppbåras i vestra sidan af en profilerad utkrågning, i östra af en half stens pilastersprång. Att de båda blifvit inslagna samtidigt med den stora hvalföppningen mot kyrkan bestyrkes af det sätt, hvarpå dessa tre hvalfringar mötas i vapenhusets båda östra hörn. Hvalfringarnes profil utgöres af 1-stens hvalfring och där

ofvanpå en framspringande rundstaf, bildad af en på flatsidan lagd formsten. I de fyra hörnen sitta strax ofvanför kragstenarnes eller pilastrarnes kapitällister fyra i kritsten utskurna manshufvuden, hvilka uppbära hängkolonner, på hvilka åter hvila tvenne kryssbågar, profilerade såsom tredubbla rundstafvar. Hvalfkapporna mellan dem äro af en egendomlig platt konstruktion, och vid undersökning visar sig det märkvärdiga förhållandet, att hvalfvet icke är muradt såsom krysshvalf utan såsom helt kupolhvalf. De undertill liggande kryssbågarne hafva intet konstruktivt sammanhang med hvalfvet. På hvad tid och i hvad ordning detta hvalf tillkommit är en fullkomlig gåta. Omöjligt är icke, att de ursprungliga hvalfkapporna vid något tillfälle blifvit skadade och i en senare tid ersatta med det nuvarande kupolhvalfvet. Detta är emellertid byggt af tegel af medeltidsformat och af en stens tjocklek. Skulle det

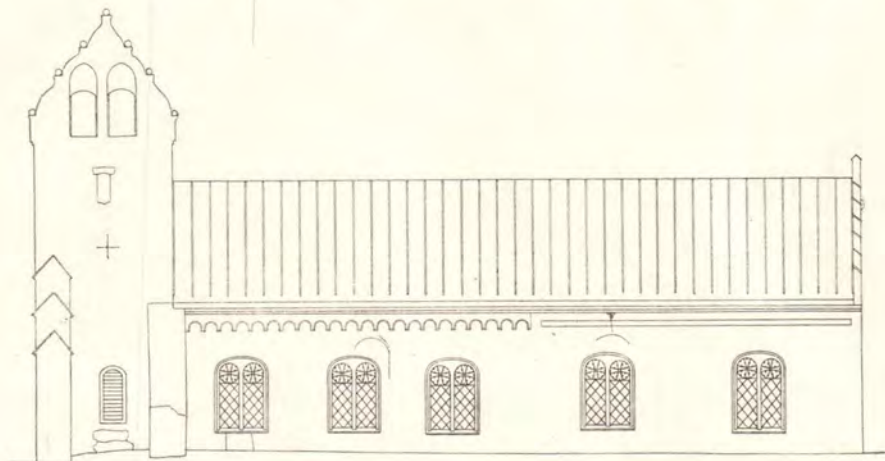
Östra fasaden.

verkligen vara en konstruktion från samma öfvergångstid, på hvilken hela den öfriga anordningen tyder, är den i sitt slag enastående; i alla händelser är den ingalunda efterföljansvärd.

Nästa byggnadsperiod är den, då hvalfven i kyrkans ursprungliga skepp blifvit inslagna. Dessa äro af en tidig gotisk typ, som torde kunna hänföras till 1300-talet. Sköld- och gördelbågar äro ofvanför den egentliga hvalfringen ornerade med ett utspringande flatlagdt skift med rätvinklig profilering. Såväl pilastrarne som hvalfven i sin helhet äro ganska låga, tydligen beräknade på att ej afskära de ofvanför liggande takstolarnes sträckband, hvilka möjligen burit kyrkans förutvarande brädtak. Dessa hvalf hafva en

egendomlig skefhet, som tydligen beror därpå, att man velat anlägga hvalfven så, att de båda äldre, ej fullkomligt midt i kyrkan sittande fönstren skulle fortfarande kunna upplysa densamma. Med denna dagerbelysning, som redan förut var knapphändig nog, men nu ytterligare inskränktes af hvalf och pelarframsprång, tyckes man ha låtit sig nöja ända in på 1600-talet, då de nuvarande fönstren äro upptagna. Ätminstone har jag ej kunnat iakttaga några spår efter gotiska fönster på den äldsta romanska delen af kyrkan.

Nästföljande byggnadsperiod har medfört förändringar af mera genomgripande art. Det gamla koret jämte absiden har fått lämna rum för en utvidgning af kyrkans skepp till nära dess dubbla storlek. Denna rektangulära tillbyggnad, som icke har något arkitektoniskt utsprång vare sig för kor eller sakristia, är uppförd hufvud-

Södra fasaden.

sakligen af tegel. Fasadens nedre parti är beklädt med kritsten. Denna tillbyggnad synes liksom den äldre delen vara byggd med beräkning att afputsas. Partiets ursprungliga fönster voro öfvertäckta af spetsbågiga hvalf. Fönster fanns äfven i östra gaveln, där nu dörren sitter, medan dörren — antagligen prestens ingång — låg på norra sidan i östligaste travéen, ledande till den därutanför belägna nu nedrifna sakristian. Spår af alla dessa äldre anordningar hafva blifvit bragta i dagen.

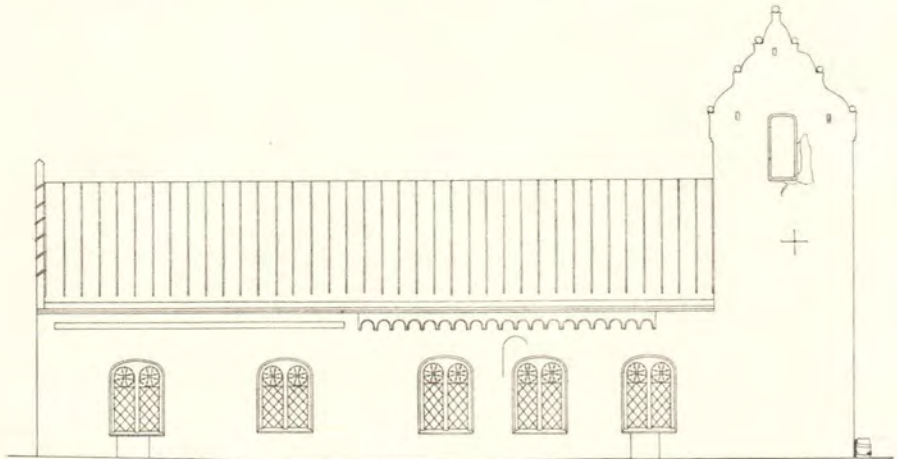
Hvälfningarne i denna del af kyrkan skilja sig från de äldre dels genom sina högre liggande anfang och sin högre resning på hvalfkapporna, dels därigenom att gördelbågarne, som här äro något

högre, äro alldeles i saknad af profilering och utan förmedling öfvergå i hvalfkapporna.

Under tiden för tillbyggnadsarbetets bedrivande har triumfbågen antagligen varit igenmurad, på det att gudstjänstlokalen måtte hållas fri från kalkdamm och andra med byggande förenade olägenheter; åtminstone har triumfbågens mur fått stå kvar, till dess hvalfven blifvit färdiga, hvarföre de äldre och de yngre hvalfven stå på ett afstånd från hvarandra, som visar just triumfbågmurens tjocklek. Detta visar också tydligt, att hvalfven i tillbyggnaden äro samtidiga med omgifningsmurarne. Tiden för denna byggnadsperiod skulle jag vilja sätta till fram emot slutet på 1400-talet.

Därnäst kommer på 1600-talet en ny byggnadsperiod, då man lagt ned en hel del kostnader på kyrkans iordningsställande och uppsnygning.

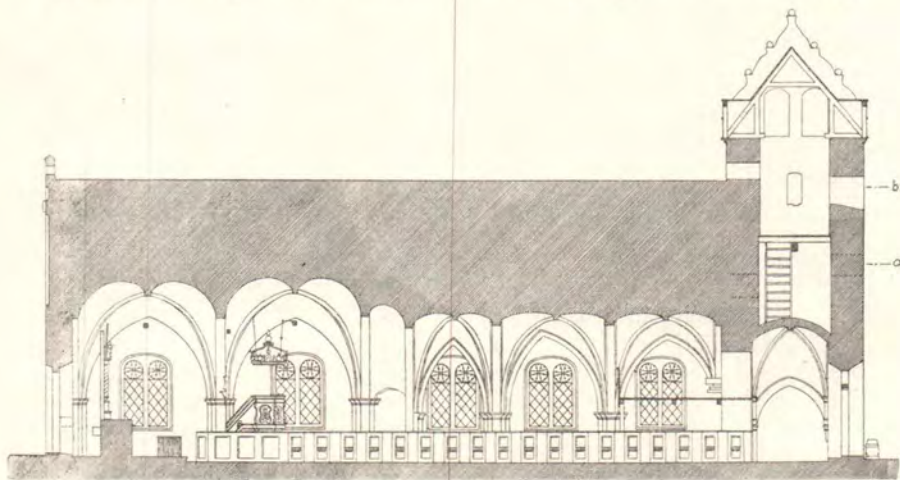

Norra fasaden.

Tornet, som antagligen vid kyrkans tillbyggnad blifvit försedt med tinnade gotiska rösten, hvarom de på södra sidan kvarsittande spetsbågiga nischerna bära vittne, fick nu sina gaflar prydda med snirklade renaissancetinnar; vestra och östra dörrarne upptogs; fönster uppbrötos i alla de hvalftravéer, som ej förut hade sådana, och alla de gamla fönstren blefvo flyttade och ändrade och fingo samma höjdläge och form, som de visa ännu i dag. Ny bänkinredning insattes — enklare bänkar för menige man och prydligare sådana med snidade gaflar och utsågade ryggstycken för «herrsskapet». Man uppförde en prydlig orgelläktare, hvars barriär är af refflade pilastrar indelad i 9 med goda målningar prydda

fält¹⁾. Dessa förändringar hafva fortgått under många skilda perioder. Bänkinredningen bär årtalet 1628; en på predikstolen stående 2-armad malmstake har påskriften «Hammers Kirke Stage Anno 1644»; en bänk vid sidan om altaret bär året 1688 och orgelläktaren 1698.

Följande århundrade kan ej uppvisa några förändringar i själfva byggnaden, hvilken ännu kvarstår sådan den på 1600-talet iordningställdes. De tillsatser 1700-talet gjort är i främsta rummet en utvidgning af orgelläktaren, hvars framsida blifvit afsågad invid midtelfältets ena pilaster. Ena hälften har så blifvit framflyttad i kyrkan ett godt stycke, och en ny bit läktare och barriär insatt. På denna barriär framställes en rad bilder ur Kristi pinas historia samt Kristi uppståndelse och himmelfärd. Dessa målningar äro i konstnärligt

Längdgenomskäring, sedd mot söder.

hänseende högst betydligt underlägsna de förra; de här uppträdande personerna äro alla som gjorda efter samma schablon. Antingen lärjungarne öfvervara den h. nattvardens instiftelse, om de stå sörjande vid korsets fot eller de närvara vid Kristi himmelfärd, präglas deras ansigten af samma stereotypa småleende.

Vidare har under 1700-talet kyrkan fått ny altarpupp och ny predikstol. Den förra prydes af en del bibelhistoriska och alle-

¹⁾ Dessa målningar framställa Christus jemte elfva af lärjungarne och äro försedda med upplysande inskriptioner. Mästaren har ej namngifvit sig, men har signerat sista fältet med sitt bomärke.

goriska figurer, hvilkas klumpighet trotsar hvarje beskrifning. Ett altare af alldeles samma komposition men något bättre utfördt och mycket bättre bevaradt finnes i Verums kyrka i V. Göinge härad, och i Lunds domkyrka hängde fordom det nu i «kapellet» bland andra fragmenter förvarade epitafiet öfver biskop Linnerius, hvilket visar alldeles de samma allegoriska figurerna och alldeles samma uppfattning i den ornamentala behandlingen. Dessa tre arbeten äro tydligen förfärdigade af samme mästare, och denne har här i St. Hammar namngifvit sig. En inskription på predikstolsdörren omtalar nämligen, att stolen är förfärdigad år 1755 af Joh. Ullberg. Äfven altaret bär årtalet 1755, hvilket ännu kan läsas under den sedermera anbragta hvita öfvermålningen.

Kyrkans orgelfasad är hällen i sengustaviansk typ. De dekorativa blindpiporna äro skurna i trä och försilfrade. Orgelverket härstammar från 1825.

Efter detta år tyckes emellertid intet vara gjordt för kyrkans prydnad, och i mannaminne är ingenting utöfver det allra nödvändigaste vidtaget för hennes underhåll. Att det gamla templet, hvilket numera står öde, alltsedan församlingens nya kyrka år 1902 invigdes, nu företer en sorglig bild af vanvårdnad och förfall, kan man ju lätt inse, och frågan har länge varit, om församlingen skulle, utan pietet för den gamla helgedomen, påyrka att få med jorden jämna densamma, eller den skulle genom ett beslut i motsatt riktning visa sig vilja bevara sina fäders verk, sig själfva till heder och forskningen till fromma.

Den glädjande underrättelsen har nu ingått, att församlingen beslutat att behålla och vidmakthålla sin gamla kyrka. Vi hälsa detta beslut såsom ett tecken till ett mer och mer sympatiskt förstående af de gamla medeltida minnesmärkena i Skåneland.

Theodor Wählin.

Underrättelser.

Okt. 1903.

— *Landsarkivet i Lund* har under våren 1903 begynt sin verksamhet och tagit de för detsamma i östra delen af staden uppförda byggnaderna i bruk. En betydande del arkivalier, bland hvilka domkapitlets i Lund arkiv, länsstyrelsens, härads- och de flesta stads- samt kyrkoarkiv i Malmöhus län, hafva redan till detsamma inkommit. Arkivet, som dagligen är öppet fyra timmar om förmiddagen, har under det gångna halfåret mottagit talrika besök.

Ett större antal volymer, som leda sitt ursprung ur skånska arkiv, har af Riksarkivet i Stockholm öfverlemnats till landsarkivet, hvilket äfven från enskilda personer, såsom greve Corfitz Beck-Friis å Börringekloster, friherrinnan Anna von Rosen, född Barnekow, och kapten Mauritz Clairfelt å Rosenlund, mottagit värdefulla gåfvor af handskrifter.

Grunden till ett handbibliotek af skånsk historisk litteratur har äfven blifvit lagd. Till detta hafva betydande gåfvor lemnats såväl af enskilda personer som offentliga institutioner.

— *Stadsarkivet i Malmö*. Det är i instruktionen för landsarkiven bestämdt, att till desamma skola aflemnas bl. a. stadsdomstolarnes äldre arkivalier. Från denna bestämmelse har Kungl. Maj:t i dec. 1902 på framställning af magistraten i Malmö beviljat det undantag, att denna stads äldre arkivalier fortfarande under vissa vilkor få förvaras i stadsarkivet. Den i och för sig riktiga grundsatsen, att en myndighets arkivalier, för den händelse tillräckliga garantier för deras skydd, vård och tillgänglighållande kunna lemnas, helst böra förvaras på den plats, där arkivet uppstått och utvecklats, har därmed erhållit ett erkännande.

Med arkivet har under hösten 1903 förenats de äldre delarne af kyrkoarkiven i staden. Till stadsarkivarie har magistraten antagit e. o. hofrättsnotarien A. U. Isberg.

— En *etnologisk förening* har under oktober 1903 bildats i Lund. Den afser att vara ett föreningsband mellan dem, som i södra Sverige hysa vetenskapliga intressen för någon af de kunskaps-grenar, hvilka tillhöra etnologiens område. Meningen vore, att föreningen skulle främja denna sin uppgitt företrädesvis genom sammankomster i förening med föredrag och meningsutbyten, genom anordnandet af exkursioner och eventuelt genom från trycket utgifna skrifter.

— De förhistoriska fynd, som 1902 gjordes af professor Gustaf Retzius och docenten Hans Wallengren i *grottorna vid Kullen*, hafva såsom gåfva öfverlemnats till Lunds Universitets historiska museum. Med detta har äfven införlifvats en del af de från gräfningarna vid soldattorpet i Limhamn härrörande äldre stenåldersfynden.

— På grundval af fleråriga arkeologiska undersökningar har doktor Knut Kjellmarck utgifvit en intressant afhandling under titel: «*En stenåldersboplats i Järavallen vid Limhamn*». Han lemnar däri utförliga beskrifningar öfver gräfningsarbetet, vallens topografi och geologi, boplatsens läge och de talrika fornsaker, som kommit i dagen. Boplatsens arkeologiska ålder förlägges af författaren till äldre stenålderns aldra sista tid.

— Såsom förut i denna tidskrift omnämts, erhöll *Simris'* församling i strid mot Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademiens önskningsar den 19 januari 1901 tillstånd att rifva sin kyrkas långskepp och att i stället uppföra ett bredare och rymligare sådant. Året efter anhöll församlingen om rätt att rifva äfven det i byggnadshistoriskt afseende särdeles intressanta kyrktornet, en anhållan, till hvilken Konungens befallningshafvande i Kristianstads län den 18 september 1902 förordade bifall. Vitterhetsakademien afstyrkte däremot. Den påyrkade tornets iståndsättande i stället för dess nedrivande och anhöll hos Kungl. Maj:t om en utredning, hvilken föreslogs utförd af Öfverintendentsembetet i samverkan med akademien. Denna utredning, till hvilken Kungl. Maj:t gaf sitt bifall, resulterade bl. a. i uppgörande af ett förslag i syfte att iståndsätta det bristfälliga tornet. Förslaget blef emellertid vid kyrkostämman den 16 mars 1903 förkastadt.

Det är glädjande att anteckna, hurusom Kungl. Maj:t anslutande sig till Vitterhetsakademiens åsikt i frågan resolverat, att tornet icke får rifvas.

— Ett bidrag till historien om de yngre Axelssönernas politiska verksamhet och betydelse har lemnats af filosofie licentiaten Alexandra Skoglund i en akademisk afhandling med titeln: «*De yngre Axelssönernas förbindelser med Sverige 1441—1487*». Äfven för skånsk lokalhistoria innehåller denna afhandling några upplysningar af värde.

— Genom Kungl. brefvet den 13 februari 1828 öfverläts *Malmöhus* från landtförsvaret till fångvården, och har sedan dess oaf-låtet varit begagnadt såsom fångvårdsanstalt. Under denna tid har emellertid den del, som ännu kvarstår af det gamla slottet, kommit att i mera än ett afseende förfalla: till följd af sättningar i grunden, som utgöres af ekstockar, hafva remnor uppstått i murarne, det kolossala tunnhvalf, som täcker slottets bottenvåning och som sannolikt inbyggts efter byggnadens uppförande, har spruckit i hjes-san utefter hela sin längd, och norra yttermuren, hvilken inrymmer nu igensatta trappor och skyttegallerier, har fått en lutning utåt i sin undre massivare del.

Med anledning af dessa förhållanden har besiktning företagits å Malmöhus dels af fångvårdsstyrelsens biträdande arkitekt G. Lindgren, dels af e. o. arkitekten i Öfverintendentsembetet Theodor Wählin. Den förres utlåtande har utmynnat i en hemställan, att fångvårdsstyrelsen ville hos Kungl. Maj:t föreslå tillsättandet af en teknisk kommission med uppdrag att vidtaga de behöfliga grundundersökningarne samt inkomma med yttrande, om och i hvilken utsträckning de uppkomna skadorna kräfva åtgärder för slottets bevarande. Den senare har, under påpekande af de å Malmöhus befintliga bristfälligheterna, approximativt beräknat kostnaden för slottets iståndsättande till 70,000 kronor, hvarjämte han biträdt arkitekten Lindgrens förslag om en kommissions tillsättande.

Med stöd af dessa utlåtanden har Öfverintendentsembetet hos Kungl. Maj:t förordat, att den fullständiga undersökningen af Malmöhus måtte anförtros åt en särskild kommission, hvilken i enlighet med arkitekten Lindgrens förslag lämpligen borde bestå af denne och stadsarkitekterna i Malmö och Stockholm S. Sörensén och K. Salin.

— Under titeln: «*Studier till Danmarks reformationshistoria från Fredrik I:s död till slutet af grefvefejden*» har Hjalmar Heden upptagit till behandling ett af de viktigaste skiftena i Danmarks och Skånes reformationshistoria. Framställningen är grundad på den till ämnet hörande tryckta litteraturen, men saknar icke en och annan själfständigare synpunkt.

— Sedan 1823 förvaras i Lunds Universitets historiska museum den öfver nedgången till *Tycho Brahes* Stjerneborg på Hven

uppsatta minnesstenen med inskriften: *Nec fasces nec opes, sola artis sceptrā perennant* [15]85 — ej makt, ej rikedom, blott konstens välde varar genom tiden. Under året 1902 har museet förvärfvat ännu en sten, försedd med inskription och härrörande från Hven: nedre delen af den votivsten, som den franske ambassadören Charles de Dançay 1576 nedlade vid Uranienborgs grundläggning. I svag relief läses å denna sten: . . . æ et foelicis . avspicii . ergo . anno . M . D . LXXVI . ka: Avgvsti p[osvit]. Stenen är afbildad i Tycho Brahes skrift: *Astronomiæ instavratæ mechanica*, men märkvärdigt nog stämmer ej inskriptionen här fullständigt med den å sjelfva stenen, ett förhållande, som förmodligen har sin grund däri, att Tycho Brahe i denna bok, som utgafs i Wandesborg, meddelat orden ur minnet.

— Excellensen grefve *A. G. Skjöldebrand* skildrar i första delen af sina i dagarne utkomna memoarer bl. a. sina öden och intryck som nyblifven officer vid S. Skånska Kavalleriregementet, »hertig Karls regemente», såsom det efter sin chef då kallades. I egenskap af kornett deltog han 1775 i regementsmötet vid Beckaskog. Han hade under denna tid rikt tillfälle att se sig om i Skåne och var en gärna sedd gäst på dess herregårdar. Bland de interiörer han gifver ur lifvet å dessa äro några, som i sin liffulla åskådlighet kunna ställas vid sidan af Barfods bekanta skildringar i hans «Märkvärdigheter rörande skånska adeln».

